

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta

ZAMĚSTNANEC A ZAMĚSTNAVATEL V SYSTÉMU DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ

Diplomová práce

Studijní program: N6208 – Ekonomika a management

Studijní obor: 6208T085 – Podniková ekonomika

Autor práce: **Bc. Lenka Havlová**

Vedoucí práce: PhDr. Ing. Lenka Sojková, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka Havlová**
Osobní číslo: **E13000067**
Studijní program: **N6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika**
Název tématu: **Zaměstnanec a zaměstnavatel v systému důchodového pojištění**
Zadávající katedra: **Katedra ekonomie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Stanovení cílů a formulace výzkumných předpokladů
2. Historický vývoj systému důchodového pojištění na našem území
3. Typy důchodových systémů a jejich analýza
4. Charakteristika současného uspořádání systému důchodového pojištění v České republice se zaměřením na postavení zaměstnance a zaměstnavatele v systému
5. Ověření základních principů systému veřejného důchodového pojištění
6. Formulace závěrů a ověření výzkumných předpokladů

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

65 normostran

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

PŘIB, J. a V. VOŘÍŠEK. Důchodové předpisy s komentářem. 7. vyd. Olomouc: Anag, 2012. ISBN 978-80-7263-736-2.

CIPRA, T. Penze: kvantitativní přístup. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2012. ISBN 978-80-86929-87-3.

KLAZAR, S. Redistribuční dopady zdanění a důchodového systému a jejich reforem. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-702-5.

RYTÍŘOVÁ, L. Důchodový systém v České republice. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2013. ISBN 978-80-7263-821-5.

OECD. Pensions at a Glance 2013: OECD and G20 Indicators [online]. Paris: OECD Publishing, 2013 [vid. 2014-09-25]. ISBN 978-92-64-20393-8.

Dostupné z: <http://www.oecd-ilibrary.org/>.

Elektronická databáze článků ProQuest (<http://knihovna.tul.cz>).

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Ing. Lenka Sojková, Ph.D.

Katedra ekonomie

Konzultant diplomové práce:

Ing. Jan Öhm, Ph.D.

Katedra ekonomické statistiky

Datum zadání diplomové práce:

31. října 2014

Termín odevzdání diplomové práce:

7. května 2015

doc. Ing. Miroslav Žižka, Ph.D.
děkan

prof. Ing. Jiří Kraft, CSc.
vedoucí katedry

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Anotace

Diplomová práce se zabývá důchodovým systémem v České republice. Podrobnou analýzou historického vývoje dokumentuje měnící se postavení hlavních účastníků systému – tedy státu, zaměstnavatelů a zaměstnanců. Práce podává ucelený přehled všech současných možností zabezpečení ve stáří, předmětem podrobnější analýzy je však pouze veřejné důchodové pojištění. Poukazuje na výhody i nevýhody průběžně financovaného schématu a popisuje prováděné reformní kroky. Hlavním předmětem zkoumání je existence základních principů systému důchodového pojištění a výhodnost účasti z pohledu jednotlivce. Za pomoci mikroekonomických modelů je analyzováno přerozdělení důchodových práv uvnitř generace pro různé příjmové kategorie zaměstnanců, z konstrukce výpočtu důchodu je odvozena závislost starobního důchodu na předchozích pracovních příjmech a prostřednictvím odhadování celoživotního pojistného a celoživotního důchodu je kvantifikována míra návratnosti vložených prostředků do systému. Vytvořené modely umožňují ověřit tvrzení formulovaná v úvodu práce. Výsledky potvrzují přítomnost zkoumaných prvků a za daných předpokladů prokazují výhodnost účasti jedince v českém důchodovém systému.

Klíčová slova

Česká republika, důchodová reforma, důchodové pojištění, důchodový systém, procentní výměra důchodu, příspěvek, rozhodné období, solidarita, starobní důchod, veřejné důchodové zabezpečení, vyměřovací základ, základní výměra důchodu, zásluhovost

Annotation

Employee and Employer in the System of Pension Insurance

The submitted thesis deals with the pension system in the Czech Republic. Using detailed analysis, it documents the changing role of the major participants in the system; these are the state, the employers and the employees. The thesis presents overview of all possibilities for securing oneself in the old age; however, the thesis only deals with the public pension insurance in detail. The thesis points out the advantages as well as the disadvantages of the continuously funded scheme and it describes the reform actions which have been taken lately. Main focus of the research are the basic principles of the public pension system and the convenience of participation for individuals. First, re-allocation of the right to have the pension within one generation of the employees with various incomes is analyzed through microeconomic models; then, the dependence of the old age pension on the previous incomes from the employment is derived from the pension calculation; and the last, the return rate of resources invested into the system is quantified on the basis of the estimates of the lifelong insurance and lifelong pension. The created models enable confirmation of the arguments declared in the introduction of the thesis. The results confirm the presence of the examined elements and when the conditions are fulfilled this thesis demonstrate the convenience for an individual to take part in the Czech pension scheme.

Key Words

Assessment base, basic pension, contribution, earnings-related pension, equivalence, old age pension, pension insurance, pension reform, pension system, public pension scheme, reference period, solidarity, the Czech Republic

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí PhDr. Ing. Lence Sojkové, Ph.D. za cenné rady a odborný dohled při zpracování této diplomové práce. Děkuji také Ing. Janu Öhmovi, Ph.D. za poskytnuté konzultace a věcné připomínky.

V Železném Brodě dne 30. dubna 2015

Lenka Havlová

Obsah

Seznam obrázků.....	10
Seznam tabulek.....	11
Seznam zkratek.....	13
Úvod.....	14
1. Zabezpečení ve stáří	17
2. Historický vývoj systému důchodového pojištění na našem území	18
2.1 Prvopočátky zabezpečení obyvatelstva	18
2.2 Vznik sociální politiky státu	18
2.3 Vývoj důchodového systému	19
2.3.1 Veřejnoprávní zaopatření státních a veřejných zaměstnanců	20
2.3.2 Penzijní pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách	20
2.3.3 Dělnické pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří	23
2.3.4 Provisní pojištění horníků.....	25
2.4 Poválečné období.....	26
2.5 Současná podoba systému důchodového pojištění	26
2.6 Statistiky vývoje důchodového systému	27
2.6.1 Vztah mezi výší důchodu a mzdou v letech 1930 – 1937	28
2.6.2 Vývoj výše vyplácených starobních a invalidních důchodů v letech 1930 – 1947	29
2.6.3 Vývoj výše vyplácených starobních a invalidních důchodů z národního pojištění v letech 1948 – 1956.....	30
2.6.4 Vývoj počtu pojištěných osob v období let 1930 – 1956	31
2.6.5 Vývoj vyplácených starobních důchodů ze sociálního zabezpečení do konce osmdesátých let	31
2.7 Důchodové zabezpečení po roce 1989.....	32
3. Reformy penzijních systémů	34
3.1 Cíle a nástroje k jejich dosažení.....	34
3.2 Reformní kroky	35
3.3 Situace v České republice	36
4. Důchodové systémy obecně.....	39
4.1 Beveridgův model.....	39
4.2 Bismarckovský model	39
4.3 Klasifikace důchodových systémů	40

4.3.1	Klasický přístup: tři pilíře.....	40
4.3.2	Světová banka: pět pilířů	43
4.3.3	OECD: tři vrstvy.....	45
4.3.4	Srovnání průběžně financovaných a plně fondových penzijních systémů z pohledu rizik a výnosnosti.....	49
5.	Charakteristika současného uspořádání systému důchodového pojištění v České republice se zaměřením na postavení zaměstnance a zaměstnavatele v systému.....	50
5.1	III. pilíř českého důchodového systému – doplňkové penzijní spoření	50
5.1.1	Výše příspěvků a státní podpora.....	51
5.1.2	Poskytované dávky	52
5.2	II. pilíř – zaměstnanecké penzijní systémy	53
5.3	I. pilíř českého důchodového systému – veřejné důchodové pojištění.....	54
5.3.1	Odvody do systému ve formě pojistného	55
5.3.2	Poskytované dávky	56
5.3.3	Starobní důchod.....	56
5.3.4	Konstrukce důchodu.....	57
6.	Ověření základních principů systému veřejného důchodového pojištění.....	62
6.1	Metodologie a data	62
6.2	Modelový výpočet starobního důchodu.....	64
6.3	Modelový výpočet celoživotního pojistného odvedeného do systému a získaného starobního důchodu.....	70
6.3.1	Odvození celoživotního pojistného z hrubých výdělků.....	72
6.3.2	Výpočet celoživotního důchodu	75
	Závěr	83
	Soupis bibliografických citací.....	87
	Seznam příloh	94
Příloha A	Důchodový věk	95
Příloha B	Všeobecný vyměřovací základ	98
Příloha C	Všeobecné parametry výpočtu důchodu	99

Seznam obrázků

Obrázek 1: Klasický přístup: tři pilíře	41
Obrázek 2: Světová banka: pět pilířů	44
Obrázek 3: OECD: tři vrstvy důchodového systému	46
Obrázek 4: Schéma konstrukce důchodu.....	58
Obrázek 5: Čistý náhradový poměr v % pro různé úrovně výdělků	69
Obrázek 6: Míra návratnosti vložených prostředků do důchodového systému při odchodu do starobního důchodu v letech 1995 – 2015	80

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet pojištěnců Všeobecného pensijního ústavu a náhradních pensijních ústavů v letech 1918 – 1938	22
Tabulka 2: Počet vyplácených důchodů u Ústřední sociální pojišťovny a Všeobecného pensijního ústavu v letech 1919 – 1937	25
Tabulka 3: Relace průměrného důchodu k průměrné mzdě v letech 1930 – 1937	28
Tabulka 4: Vývoj průměrné výše vyplácených starobních a invalidních důchodů v letech 1930 – 1947	29
Tabulka 5: Vývoj průměrné výše vyplácených starobních a invalidních důchodů v letech 1948 – 1956	30
Tabulka 6: Vývoj průměrné výše vyplácených starobních důchodů plných (ke konci roku) v letech 1960 – 1990.....	32
Tabulka 7: Struktura důchodových systémů v roce 2013.....	48
Tabulka 8: Srovnání státního příspěvku před a po reformě v závislosti na velikosti příspěvku účastníka	52
Tabulka 9: Sazby pojistného na sociální zabezpečení v roce 2014.....	56
Tabulka 10: Potřebná doba pojištění pro nárok na řádný starobní důchod	57
Tabulka 11: Parametry pro výpočet důchodu pro rok 2014	65
Tabulka 12: Hrubé roční výdělky zaměstnance ve sledovaném období přepočítané na roční vyměřovací základy	66
Tabulka 13: Výpočet řádného starobního důchodu pro různé úrovně výdělků.....	67
Tabulka 14: Čistý náhradový poměr v % u starobního důchodu přiznaného v roce 2014.	68
Tabulka 15: Sazby pojistného na důchodové pojištění	73
Tabulka 16: Naděje dožití u mužů k okamžiku odchodu do starobního důchodu pro jednotlivé roky.....	76
Tabulka 17: Výnosnost důchodového systému z pohledu jednotlivce.....	78
Tabulka 18: Čistý výnos a míra návratnosti důchodového systému u jednotlivých ročníků narození při odchodu do starobního důchodu v letech 1995 – 2015	79
Tabulka 19: Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1965	95
Tabulka 20: Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1966 až 1995	96
Tabulka 21: Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1996 až 2014.....	97

Tabulka 22: Všeobecný vyměřovací základ v jednotlivých letech ekonomické aktivity jedinců	98
Tabulka 23: Vývoj výše základní výměry od roku 1996	99
Tabulka 24: Zápočet osobního vyměřovacího základu do redukčních hranic při stanovení výpočtového základu	99
Tabulka 25: Výše redukčních hranic vyjádřená v % průměrné mzdy.....	100
Tabulka 26: Vývoj výše první a druhé redukční hranice od roku 1996	100
Tabulka 27: Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu pro důchody přiznané v letech 1996 – 2005.....	101
Tabulka 28: Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu pro důchody přiznané v letech 2006 – 2015.....	102

Seznam zkratk

ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
DB	Dávkově definovaný penzijní plán (Defined Benefit Pension Scheme)
DC	Příspěvkově definovaný penzijní plán (Defined Contribution Pension Scheme)
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
KNVVZ	Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NCD	Důchodový systém pomyslných účtů (Notional Defined Contribution Plan)
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (Organization for Economic Cooperation and Development)
Opt-out	Vyvedení části prostředků z veřejného systému důchodového pojištění do soukromých fondů
PAYG	Průběžně financovaný penzijní plán (Pay As You Go)
VVZ	Všeobecný vyměřovací základ

Úvod

Jednou z nejdůležitějších funkcí státu je funkce sociální, která je založena na odpovědnosti státu za slušné životní podmínky jeho občanů. Tato funkce se mimo jiné prosazuje i v souvislosti s otázkou finančního zabezpečení ve stáří. Česká republika je v tomto ohledu považována za standardní evropský stát s fungujícím systémem důchodového pojištění, který dokáže zaručit svým občanům v důchodovém věku přijatelnou životní úroveň.

Diplomová práce se zabývá důchodovým systémem v České republice. První část se věnuje zabezpečení ve stáří v historických souvislostech. Popisuje postupný vývoj systému důchodového zabezpečení na našem území a formování požadavků zaměstnanců, postojů státu a následně i zaměstnavatelů k této sociální problematice. Sleduje dopady historického vývoje na hlavní účastníky systému a porovnává jejich postavení v minulosti a dnes. Tato část je završena poslední vývojovou etapou, během níž získalo schéma důchodového zabezpečení svoji současnou podobu, a plynule přechází k oddílu, který poukazuje na přínosy i úskalí tohoto uspořádání. Problémem nejen České republiky, ale i všech průběžně financovaných schémat je především generační změna obyvatelstva, která vyvolává fiskální nerovnováhu penzijních systémů.

Další kapitoly charakterizují současné uspořádání českého systému důchodového zabezpečení, který se skládá z povinného veřejného důchodového pojištění a doplňkového dobrovolného penzijního spoření založeného na fondové bázi. Jednotlivé pilíře jsou porovnávány z pohledu dobrovolnosti, solidarity, ekvivalence, podstupovaných rizik či zhodnocení vložených prostředků. Předmětem sledování je také důchodové zaopatření v podnikové praxi, úloha zaměstnavatele a možnosti aktivního zapojení v oblasti zajištění na stáří v jednotlivých pilířích.

Jelikož je problematika důchodového zabezpečení velmi rozsáhlá, bylo nutné se v práci podrobněji zaměřit pouze na určité oblasti. Důkladnější analýze je tak podroben především systém veřejného důchodového pojištění představující univerzální zabezpečení se širokým dopadem na celou populaci. Předmětem dalšího zkoumání jsou výlučně starobní penze, další dávky poskytované ze systému důchodového pojištění nejsou brány v úvahu.

Práce se zaměřuje na postavení dvou hlavních skupin poplatníků, kterými jsou podniky, respektive zaměstnavatelé, a jejich zaměstnanci. Zaměstnanci vykonávají pro podnik činnosti, za což jsou odměňováni. Část těchto odměn je pak do systému odváděna v podobě příspěvků na důchodové pojištění. Zaměstnanci tedy v období své ekonomické aktivity systémem nejprve pojisným na důchodové pojištění financují, později se po odchodu z trhu práce stávají příjemci dávek důchodového pojištění, čili je jim určitá modifikovaná hodnota vložených prostředků formou důchodů vrácena zpět. Podnik odvádí pojistné z titulu zaměstnávání, žádné příjmy mu ze systému neplynou, takže je pouze přispěvatelem neboli investorem systému. Podnik tak odměňuje svého zaměstnance za zásluhy – za to, že u něho po nějakou dobu setrval a byl pro něho přínosný. Na starobní důchody je proto možno nahlížet jako na určitou formu odměny ze zaměstnání, jejíž plnění nastane v budoucnu.

Cílem této diplomové práce je ověření základních principů systému veřejného důchodového pojištění. Předmětem zkoumání je přítomnost prvku solidarity v systému – práce se snaží určit, zda je veřejný důchodový systém založen na sociální bázi, a jakým způsobem přerozděluje vložené prostředky. Tuto otázku je také možno položit jinak: Pro koho je účast v českém důchodovém systému výhodná? Na druhé straně je třeba na důchodový systém pohlížet také jako na pojisný vztah mezi státem a povinnými subjekty. Existuje zde předpoklad určité míry zásluhovosti neboli vazby mezi výší přiznaného důchodu a předchozími pracovními výděly jedince. Dalším charakteristickým rysem systému důchodového zabezpečení by tedy měl být prvek ekvivalence. Práce se proto zabývá i otázkou, v jakém rozsahu plní dávky vyplácených penzí po odchodu do starobního důchodu funkci náhrady pracovních příjmů.

Tvrzení, že se v českém důchodovém systému projevuje jak prvek solidarity mezi příjmově diferencovanými jedinci, tak i prvek ekvivalence, který reprezentuje vazbu mezi příjmovou a výdajovou stránkou důchodového systému, je tedy předmětem ověřování v praktické části práce. Na základě teoretických poznatků získaných při analýze literárních zdrojů byly vytvořeny mikroekonomické modely, které měří dopady účasti v důchodovém systému na jednotlivce. Nejprve je analyzováno přerozdělení důchodových práv uvnitř generace se zřetelem na různé příjmové kategorie zaměstnanců, dále je z konstrukce výpočtu důchodu odvozena závislost dávek na předchozích výdělcích, a nakonec je za

pomoci odhadování celoživotních příjmů, z nich odvozeného pojistného a celoživotního důchodu sledována míra návratnosti vložených finančních prostředků do systému, tedy výhodnost účasti pojištěnce v českém systému důchodového pojištění.

V závěru diplomové práce je provedeno stručné shrnutí problematiky vyplývající z provedené analýzy českého důchodového systému. Prezentované výsledky vycházejí z provedených mikroekonomických modelací, které umožňují ověřit formulovaná tvrzení. Závěry poukazují na omezené možnosti při naplňování dvou protichůdných cílů konstrukce důchodové dávky. Za předpokladu financování vyplácených důchodů pouze z vybraných příspěvků na důchodové pojištění, a při současném zachování solidárního charakteru důchodového systému v této podobě, tedy aniž by došlo k přerozdělení důchodových nároků, není možné zohlednit silnější závislost vyplácených dávek na předchozích příjmech. Na základě zjištěných výsledků jsou v práci navržena konkrétní opatření k posílení finanční udržitelnosti důchodového účtu, která mohou být v budoucnu předmětem dalšího zkoumání.

1. Zabezpečení ve stáří

Ačkoliv byl ještě v minulém století odchod z aktivního života spojován výhradně se ztrátou fyzické či duševní schopnosti k výkonu práce a byl doprovázen absolutní ztrátou příjmu, dnes je stáří nejčastěji spojováno s odchodem do důchodu, kdy zaměstnanec trvale opouští zaměstnání a dostává se mu zajištění v podobě dávek poskytovaných ze systému veřejného důchodového zabezpečení (Cipra, 2012).

V minulosti bylo zaopatření starších lidí založeno především na principu příbuzenské či sousedské soudržnosti a církevní dobročinnosti. Dnes tuto roli z velké části převzal stát, který vystupuje jako organizátor důchodového zabezpečení a zároveň jako garant určité životní úrovně u osob v poproduktivním věku. Důchodový systém je založen na souboru opatření, vazeb, prostředků a institucí řízených státem, jejichž cílem je zajistit občanům v důchodovém věku určitý základní a pravidelný zdroj příjmů.

Důchodové pojištění slouží jako prostředek ke zmírnění negativních dopadů sociálních událostí pojištěných osob, kterými jsou především zaměstnanci a osoby samostatně výdělečně činné. Kromě zabezpečení ve stáří kryje pojištění i rizika spojená se změnou pracovní schopnosti či úmrtím živitele.

2. Historický vývoj systému důchodového pojištění na našem území

Současná podoba českého systému důchodového pojištění jako povinné veřejnoprávní instituce je výsledkem dlouhodobého historického, společenského i ekonomického vývoje směřujícího k určité sociální spravedlnosti a solidaritě. Penzijní systém se na našem území formoval po celá staletí, přičemž jeho účastníci – zaměstnanci, zaměstnavatelé i stát – si v něm postupně nacházeli svoje postavení.

2.1 Prvopočátky zabezpečení obyvatelstva

Historie důchodového zabezpečení ve velice zjednodušené podobě sahá až do období středověku, kdy světská a církevní aristokracie poskytovali svým nemajetným sloužícím ve vyšším věku poměrně slušné zabezpečení ve stáří spojené se stravou a ubytováním. Tyto dobročinné aktivity měly zcela nahodilý charakter. Majetnější občané pak měli možnost zajistit si ke sklonku života rodinnou či cizí péči. V 17. století již bylo možné získat peněžní anuity prodejem majetku či postoupením postů. Konkrétní forma zaopatření v oblasti důchodového zabezpečení garantovaná státem začala vznikat v 18. století, a to nejprve ve Velké Británii, přičemž penze byly poskytovány pouze omezenému okruhu osob. Zpočátku náležely jen vyšším státním úředníkům, později i dalším státním zaměstnancům, kterými byli poštovní úředníci, učitelé, zaměstnanci místní samosprávy, ale i váleční poškození a pozůstalí. Na našem území byl zlomovým rokem 1781, kdy byl za vlády Josefa II. tzv. penzijním normálem vyhlášen právní nárok na penzi pro státní a jiné veřejné zaměstnance (Cipra, 2012).

2.2 Vznik sociální politiky státu

Určitým výchozím bodem pro budoucí sociálně politický rozvoj se stalo období průmyslové revoluce. Jak uvádí Purš (1973), v druhé polovině 18. století a v průběhu 19. století byl díky silnému populačnímu rozvoji zaznamenán i výrazný růst ekonomický, založený především na průmyslové výrobě. Průměrný věk dělníků v tomto období činil

zhruba 35 let. Vzhledem k tomu, že zatím neexistovala sociální opatření, byli dělníci nuceni pracovat až do pokročilého věku, aby se užívali. Proto i část obyvatelstva v poproduktivním věku, která žila z výsledků práce obyvatelstva, nebyla v té době příliš početná.

Rostoucí počet dělnictva, zapojení žen a dětí do výrobního procesu a nevyhovující pracovní i životní podmínky představovaly pro vládu nebezpečí možného sjednocování těchto vrstev obyvatelstva a následných nepokojů. Obyvatelstvo postupně opouštělo dosavadní zaměstnání v zemědělství a ve velkém se stěhovalo do míst koncentrace průmyslu. Docházelo tak k oddělení místa výkonu práce a stálého bydliště, a rodina tak již nemohla plně vlastními silami řešit nastalé sociální problémy.

Proto stát začal řešit otázky spojené se zaopatřením občanů v případech dopadů závažných sociálních událostí. Za ty byly považovány nemoc, mateřství, invalidita, úraz, stáří a nezaměstnanost. Samotný sociálně politický rozvoj v Rakousku-Uhersku se tak datuje od 80. let 19. století, kdy byl stát historickými a společenskými souvislostmi donucen zaujmout aktivní postoj a začít řešit zabezpečení základních životních podmínek svých občanů. Pro budoucí důchodové zabezpečení se stal významným vznik systému sociálního pojištění, založený na potřebě snižování výše uvedených rizik. Systém zahrnoval nejprve jen úrazové pojištění s platností od roku 1887, o rok později byl rozšířen také o nemocenské pojištění (Kotous et al., 2013).

2.3 Vývoj důchodového systému

Poskytování pravidelně vypláceného důchodu v soukromé sféře bylo nesystematické a záviselo zpočátku zcela na ochotě zaměstnavatele. Bylo uplatňováno jen vůči výše postaveným úředníkům ve správě podniku. U dělnických profesí byl vývoj důchodového zabezpečení ještě pomalejší a důchody byly přiznávány pouze vysoce kvalifikovaným dělníkům ve velkých společnostech, např. železničních. V Německu a ve Velké Británii, kde byl silně rozvinutý těžký průmysl, začaly v druhé polovině 19. století vznikat tzv. pokladny či společenstva vzájemné pomoci, které byly financované příspěvky zaměstnavatelů a zaměstnanců. Tyto nevýdělečné pokladny byly schopné poskytovat

starobní, invalidní a pozůstalostní důchody, avšak zatím poměrně nízké, a směřující pouze k určitým rizikovým profesím, například v hornictví (Cipra, 2012).

Od konce 19. století se vlády rozvinutých zemí začaly potýkat s problémem nárůstu počtu starších chudých lidí. S prvním systematickým řešením v oblasti celoplošného důchodového zabezpečení přišel německý kancléř Otto von Bismarck, který v Německu zavedl od roku 1889 povinný veřejný systém starobních důchodů. Starobní důchodové pojištění se týkalo všech dělníků a některých úředníků do určité výše platu. Důchod však byl vyplácen až od 70 let věku, což výrazně převyšovalo tehdejší očekávanou dobu dožití. Systém byl založen na fondové bázi s tím, že byl financován stejně vysokými příspěvky zaměstnanců a zaměstnavatelů, a na každý důchod přispíval paušální částkou také stát. Byl tedy vhodný pouze pro dělníky s trvalým zaměstnáním, kteří mohli do systému pravidelně přispívat, a nemohl zabezpečovat nejchudší část populace. Charakteristickým znakem byly rozdílné podmínky pro různé profese a obory. Nicméně, tento systém byl převzat i tehdejší vládou Rakouska-Uherska, kde bylo invalidní pojištění zavedeno roku 1886 a důchodové pojištění roku 1906, a stal se tak základem důchodového pojištění na našem území (Cipra, 2012).

2.3.1 Veřejnoprávní zaopatření státních a veřejných zaměstnanců

V této kategorii byli pojištěni zaměstnanci veřejného sektoru spolu s ostatními zaměstnanci, kterými byli např. zaměstnanci státních nebo soukromých drah, poštovní zaměstnanci, zaměstnanci Československé tabákové rezie či jiných státních nebo státem spravovaných podniků. Základem tohoto zaopatření se stal již penzijní normál z roku 1781. Státní nebo veřejný zaměstnanec ve výslužbě měl nárok na tzv. odpočivné platy, které byly představovány výslužným po více jak desetileté službě nebo odbytným po službě kratší než 10 let. Tyto odpočivné platy se velice blížily poslednímu dosaženému platu (Deyl, 1985).

2.3.2 Penzijní pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách

Systém důchodového pojištění z roku 1906, který vstoupil v platnost až 1. ledna 1909, byl určený nejprve pouze pro soukromé zaměstnance ve vyšších službách. Pojištěncům mohly

být poskytovány invalidní a starobní důchody, jejich pozůstalým pak vdovské a sirotčí důchody. Výměra dávek však byla zpočátku nedostatečná a nárok na starobní důchod vznikal až po 40 letech spoření. Od roku 1920 se pak pojistná povinnost rozšířila i na ostatní zaměstnance duševně pracující nebo dohlízející, tedy na všechny profese kromě dělnických (Weirich, 1939).

Soukromým zaměstnancům byly poskytovány penze na fondové bázi. V roce 1937 bylo z penzijního pojištění soukromých zaměstnanců vypláceno více než 93 tis. důchodů, z toho přibližně 55 tis. připadalo na důchody starobní a invalidní. Penze soukromých zaměstnanců činily zhruba dvě třetiny posledního dosaženého platu (Deyl, 1985).

Tabulka č. 1 dává přehled o počtu pojištěnců penzijních ústavů, kteří byli pojištěni na základě zákona z roku 1906, vztahujícího se na profese úřednického či duševního charakteru. Prováděním pojistného byl pověřen Všeobecný penzijní ústav spolu s náhradními pensijními ústavy. Z výše uvedených údajů je vidět postupný nárůst pojištěnců a zaměstnavatelů vzhledem k rozšiřování okruhu dotčených osob. Po roce 1930 je však možno pozorovat dopady hospodářské krize, která zasáhla všechny oblasti československé ekonomiky. Údaj „Podíl zaměstnanců na 1 zaměstnavatele“ je zde zároveň indikátorem tehdejší zaměstnanosti a velikosti zaměstnavatelů účastných v systému důchodového pojištění.

Tabulka 1: Počet pojištěnců Všeobecného pensijního ústavu a náhradních pensijních ústavů v letech 1918 – 1938

Rok	Počet pojištěnců včetně dobrovolných a ostatních (od roku 1931 bez dobrovolných pojištěnců)	Počet zaměstnavatelů	Podíl zaměstnanců na 1 zaměstnavatele
1918	40 888	-	-
1919	56 731	14 570	3,878
1920	98 096	19 970	4,886
1921	133 217	24 786	5,269
1922	160 123	28 736	5,451
1923	172 673	33 909	4,985
1924	190 495	37 284	4,960
1925	206 635	43 725	4,586
1926	227 482	49 814	4,424
1927	246 476	52 578	4,539
1928	267 457	55 145	4,686
1929	293 917	57 089	5,043
1930	318 119	62 904	4,940
1931	323 130	68 134	4,749
1932	316 456	68 839	4,597
1933	311 937	68 156	4,577
1934	316 739	68 655	4,610
1935	330 720	69 948	4,730
1936	353 822	73 020	4,850
1937	378 618	76 542	4,970
1938	387 341	78 652	5,300

Zdroj: WEIRICH, M. Staré a nové Československo: Národohospodářský přehled bohatství a práce. Vlastní zpracování.

Průměrná měsíční výše důchodů vyplácených Všeobecným pensijním ústavem činila u starobních a invalidních důchodců v roce 1930 celkem 596 Kč a do roku 1937 vzrostla na částku 787 Kč (Jeřábková a Salcmanová, 1965).

2.3.3 Dělnické pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří

Jak se uvádí v publikaci „80 let sociálního pojištění“, kterou vydala Česká správa sociálního zabezpečení, vznik celoplošného systému sociálního pojištění, a tedy i důchodového zabezpečení, se na našem území datuje od 30. října 1924, kdy byl vyhlášen zákon č.221/1924 Sb., o *pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří*. Zákon byl dílem celé tehdejší československé politické reprezentace a jeho příprava probíhala již od roku 1920. Ze zákona byly pojištěny všechny osoby na základě trvalého pracovního, služebního nebo učňovského poměru, které nepodléhaly jiným důchodovým předpisům (jako např. veřejní zaměstnanci, horníci nebo soukromí zaměstnanci ve vyšších službách). Zabezpečení se nově týkalo širokého okruhu pojištěnců, a to především dělnických vrstev. Tento systém sociálního pojištění byl založen na rovnováze mezi příjmy a výdaji. Přispívali do něho stejnou částkou zaměstnavatelé i zaměstnanci. Základními dávkami byl důchod invalidní a starobní. Starobní důchod náležel pojištěnci po 65 letech věku, pokud odešel ze zaměstnání, nebo jeho výdělek klesl alespoň na polovinu mzdy zdravého zaměstnance. Podmínkou pro poskytnutí dávky byla i získaná doba pojištění v minimálním rozsahu 150 příspěvkových týdnů a existence pojistného případu v době trvání pojištění či maximálně 1 rok poté. Dále byly pro pozůstalé zavedeny důchody vdovské a sirotčí. Současně vznikla i Ústřední sociální pojišťovna, která kromě nemocenského pojištění spravovala i invalidní a starobní pojištění (ČSSZ, 2004).

Byl vyvinut systém 4 tříd v závislosti na výši mzdy, který dále předurčoval jak povinné pojistné, tak i jednotnou výši poskytovaného důchodu pro každou třídu. Starobní či invalidní důchod se skládal ze základní částky 500 Kč ročně, a dále pak ze zvyšovací částky tvořené jednou pětinou zaplaceného pojistného a státním příspěvkem ve výši 500 Kč ročně. Dále se při péči o děti mladší 17 let poskytoval vychovávací příspěvek ke starobnímu či invalidnímu důchodu (Deyl, 1985).

Minimální výše starobního a invalidního důchodu v dělnickém pojištění činila necelých 95 Kč měsíčně a vznikl na ni nárok po třech letech pojištění. Výše měsíčního důchodu po 10 až 20 letech pojištění se pohybovala mezi 150 a 200 Kč. Maximální výše důchodu ve výši 450 Kč měsíčně bylo možno dosáhnout pouze teoreticky – k ní bylo třeba 50 let

nepřetržitého trvání pojištění v nejvyšší mzdové třídě a v každém roce alespoň 50 týdnů (ČSSZ, 2004).

U dělnických důchodů byla pouze slabá vazba mezi výší výdělku a poskytovanou dávkou. Oproti důchodům poskytovaným z důchodového pojištění soukromých zaměstnanců byly dávky náležející z dělnického pojištění výrazně nižší. Starobní důchody dělníků představovaly pouze 20 – 30 % dělnické mzdy před odchodem do důchodu. V letech 1931 – 1937 vyplácela Ústřední sociální pojišťovna průměrné měsíční starobní a invalidní důchody v intervalu od 106 Kč na počátku její dávkové činnosti do 142 Kč v roce 1937 (Jeřábková a Salcmanová, 1965).

Jak však uvádí Weirich (1939) v Národohospodářském přehledu bohatství a práce, systém povinného sociálního pojištění se zpočátku nesetkal s kladnou odezvou jak u zaměstnanců, tak i u zaměstnavatelů. Pro zaměstnavatele byly odvody sociálního pojištění nákladem, který museli nést i v nepříznivých dobách. Zaměstnanci zase nevěřili v návratnost vložených finančních prostředků. Systém byl rovněž založený na aktivní účetní bilanci, a dávky proto mohly být vypláceny pouze v omezené výši.

I přesto se však dělnické důchodové pojištění do tehdejšího uspořádání začlenilo a jeho základna se rychle rozrostla. V roce 1937 čítalo až 2,1 mil. dělníků, což představovalo 69 % všech důchodově pojištěných zaměstnanců (Deyl, 1985).

Období první republiky bylo velice příznivé pro rozvoj důchodového zabezpečení v Československu. Nositelem dlouhodobého starobního a pozůstalostního pojištění byly Ústřední sociální pojišťovna a Všeobecný pensijní ústav. Z tabulky č. 2 je patrné, jak se postupně v letech 1919 – 1937 navyšoval počet vyplácených důchodů. Výrazný nárůst důchodů je možno pozorovat od roku 1929, kdy mohly být prvně vypláceny důchody podle nového dělnického zákona o sociálním pojištění.

Tabulka 2: Počet vyplácených důchodů u Ústřední sociální pojišťovny a Všeobecného pensijního ústavu v letech 1919 – 1937

Rok	Důchod			
	Invalidní	Starobní	Vdovský	Sirotčí
1919	326	0	1 308	1 617
1920	466	0	1 459	1 785
1921	664	4	1 769	1 999
1922	1 043	15	2 297	2 357
1923	1 553	34	2 677	2 656
1924	2 298	127	3 295	2 948
1925	3 073	235	3 829	3 160
1926	4 163	367	4 593	3 521
1927	5 179	538	5 267	3 650
1928	6 146	672	6 049	3 835
1929	8 041	3 893	8 065	4 427
1930	9 546	5 443	9 536	5 021
1931	11 568	7 457	10 978	5 430
1932	14 118	9 705	12 286	5 722
1933	16 213	11 916	13 809	6 168
1934	18 048	13 880	15 263	6 398
1935	19 690	16 869	17 029	6 963
1936	20 867	18 977	18 664	7 513
1937	21 470	20 657	20 411	7 983

Zdroj: WEIRICH, M. Staré a nové Československo: Národohospodářský přehled bohatství a práce. Vlastní zpracování.

2.3.4 Provisní pojištění horníků

Pro úplnost problematiky důchodového zabezpečení na našem území je třeba uvést, že zde existovala i kategorie hornických profesí, jejíž nároky podléhaly vzhledem k náročnému povolání zvláštní úpravě. Těmto zaměstnancům mohl být přiznán starobní důchod po 30 letech zaměstnání a dovršení 55 let věku nebo po 15 letech zaměstnání a dovršení 60 let věku. Jednalo se o poměrně početnou skupinu pojištěnců, která např. v roce 1934 čítala přibližně 100 000 osob (Ministerstvo sociální péče, 1935).

Jak uvádí Jeřábková a Salcmanová (1965), výše důchodu v hornickém pojištění byla v období let 1930 až 1937 závislá pouze na době získaného pojištění. Průměrná měsíční

výše starobního či invalidního důchodu byla vyšší než u dělnického pojištění a činila přibližně 230 Kč. Výplatu důchodů zabezpečovala Ústřední bratrská pokladna.

2.4 Poválečné období

Po skončení 2. světové války se začaly objevovat snahy o odstranění rozdílů v příjmech jednotlivých sociálních skupin i v důchodovém zabezpečení. Důchody z dělnického a hornického pojištění vykazovaly oproti penzím soukromých zaměstnanců a ve veřejném zaopatření daleko větší nárůst. Lze však konstatovat, že až do roku 1948 byl důchodový systém v České republice diferencovaný a legislativně nejednotný. Existovalo zde veřejnoprávní zaopatření státních a veřejných zaměstnanců, penzijní pojištění soukromých zaměstnanců, hornické pojištění a dělnické pojištění invalidní a starobní. Pro různé důchodové kategorie odvozené od zaměstnaneckého poměru a typu profese platila jiná úprava pojištění i rozdílné podmínky pro nároky na dávky důchodového zabezpečení. Rozdílné úrovně vyplácených důchodů reflektují úzkou vazbu těchto dávek na výši výdělků dosahovaných jednotlivými kategoriemi zaměstnanců.

2.5 Současná podoba systému důchodového pojištění

V důsledku hospodářské krize a druhé světové války došlo ke zpomalení ekonomiky a znehodnocení aktiv v penzijních fondech zaměstnavatelů či rezerv ostatních poskytovatelů penzí, takže funkčním důchodovým systémem mohl být většinou jen průběžný státní systém nebo určité povinné schéma regulované státem (Cipra, 2012).

Současnou podobu dostal systém roku 1948, kdy byla zavedena jeho jednotná úprava, a to zákonem č. 99/1948 Sb., o *národním pojištění*. Zákon sjednocoval všechny dosud oddělené důchodové kategorie, nově byly začleněny i osoby samostatně výdělečně činné. Zvláštní právní úprava zůstala zachována pouze některým profesním skupinám, například pracujícím ve ztížených podmínkách (horníci). Systém byl založen na modelu rovných příspěvků i dávek pro jednotlivé skupiny pracujících. Povinně do něho přispívali zaměstnanci, zaměstnavatelé, a podílel se i stát. Národní pojištění zahrnovalo nemocenské, důchodové a úrazové pojištění. Existovala zde určitá vazba poskytovaných dávek na výši

výdělků a omezeně i na dobu pojištění. Tehdy klesla hranice pro nárok na starobní důchod u většiny pojištěnců z 65 na 60 let (Filip a Pospíšil, 2013).

Od 50. let 20. století byl důchodový systém několikrát reformován. Příjmy a výdaje systému byly začleněny do státního rozpočtu. Z důvodu odstranění výhod u středních vrstev obyvatelstva bylo nejprve zrušeno sociální zaopatření státních a soukromých zaměstnanců. V polovině 50. let došlo k zániku systému národního pojištění a k zestátnění sociálního pojištění, tedy k vzniku tzv. státního *sociálního zabezpečení*. Nemocenské a důchodové pojištění bylo organizačně odděleno. Rozdíly v důchodovém zabezpečení spočívaly především v zavedení tří pracovních kategorií s ohledem na fyzickou náročnost vykonávané práce a také v zesílení vazby výše dávek na výši výdělků a dobu zaměstnání. Výše výdělků však postrádala jakoukoliv vazbu na skutečné pracovní výkony. Okruh oprávněných osob byl rozšířen, byl zvýšen počet i výše některých dávek a snížen věk odchodu do důchodu. Následující reforma v polovině 60. let naopak zavedla zdanění důchodů, stanovila důchodová maxima a především úplně zlikvidovala pojistný princip v systému. Důchodový systém byl nově jednopilířový, plně řízený a financovaný státem a chyběl zde mechanismus přizpůsobení dávek změněným životním nákladům. Docházelo tak k nivelizaci penzí a postupnému zhoršování životní úrovně osob v poproduktivním věku, které souviselo i s prodloužením doby strávené v důchodu. Vzhledem k nemožnosti ovlivnit výši dávek se jejich příjemci stali zcela pasivními (Kotous et al., 2013).

2.6 Statistiky vývoje důchodového systému

Následující data podávají přehled o postupném zvyšování propojištěnosti obyvatelstva a o vývoji důchodů poskytovaných ze systému důchodového pojištění. Předmětem sledování je poměrně dlouhé období – od třicátých až do devadesátých let minulého století – během něhož se penzijní systém na našem území nacházel v různých fázích svého vývoje v závislosti na zohledňování požadavků jednotlivých subjektů a postupném začleňování sociální politiky mezi hlavní funkce státu.

2.6.1 Vztah mezi výší důchodu a mzdou v letech 1930 – 1937

Tabulka č. 3 udává přehled o průměrné měsíční výši starobních a invalidních důchodů a o průměrné měsíční výši mzdy pro různé kategorie pojištěných osob, a to v letech 1930 – 1937. Každá tato kategorie pojištěnců vycházela z jiné zákonné úpravy, kdy byly rozdílně posuzovány podmínky účasti na pojištění i nároky na poskytované dávky.

Tabulka 3: Relace průměrného důchodu k průměrné mzdě v letech 1930 – 1937

Rok	Průměrná výše starobního a invalidního důchodu v Kč měsíčně			Průměrná mzda v Kč měsíčně			Relace průměrného důchodu k průměrné mzdě v %		
	Soukr. zaměstnanci	Horníci	Dělníci	Soukr. zaměstnanci	Horníci	Dělníci	Soukr. zaměstnanci	Horníci	Dělníci
1930	596	226	97	1 358	930	478	43,9	23,4	20,3
1931	711	228	106	1 317	899	467	54,0	25,4	22,7
1932	768	231	109	1 283	800	443	59,9	28,9	24,6
1933	775	235	110	1 233	771	418	62,9	30,5	26,3
1934	766	234	139	1 217	796	408	62,9	29,4	34,1
1935	785	234	141	1 192	802	399	65,9	29,2	35,3
1936	787	234	141	1 183	843	405	66,5	27,8	34,8
1937	787	235	142	1 200	981	428	65,6	24,0	33,2

Poznámka: Průměrná výše starobního a invalidního důchodu z dělnického pojištění je pro r. 1930 odhadnuta.

Zdroj: JEŘÁBKOVÁ, L. a M. SALCMANOVÁ. Vývoj důchodového zabezpečení v ČSSR (1930 – 1956). Vlastní zpracování.

Nejvyšších výdělků dosahovali soukromí zaměstnanci. Byly jim také poskytovány nejvyšší starobní a invalidní důchody, přičemž tyto dávky tvořily ke konci sledovaného období až 66 % aktuální průměrné mzdy. Nejnižších mezd naopak dosahovali dělničtí zaměstnanci, kteří pobírali i nejnižší důchody, avšak poměr poskytovaných dávek a aktuálních průměrných mezd se u této kategorie pojištěnců ve sledovaném období zvýšil z původních 20 % až na zhruba 35 %. Podíl dávek na výdělcích u horníků vykazoval v období let 1930 – 1937 nejprve nárůst následovaný opětovným poklesem, který byl způsoben výrazným snížením průměrných mezd v polovině 30. let, zatímco výše poskytovaných dávek byla téměř neměnná.

2.6.2 Vývoj výše vyplácených starobních a invalidních důchodů v letech 1930 – 1947

Každý z tehdejších nositelů pojištění poskytoval za odlišných podmínek odlišné typy dávek, jejichž výše také nebyla jednotná. Tabulka č. 4 sleduje vývoj průměrné výše starobních a invalidních důchodů v letech 1930 – 1947 pro různé důchodové kategorie reprezentované institucemi, které výplatu těchto dávek zabezpečovaly.

Tabulka 4: Vývoj průměrné výše vyplácených starobních a invalidních důchodů v letech 1930 – 1947

Rok	Průměrná měsíční výše vyplácených starobních a invalidních důchodů v Kčs/K/Kč		
	Všeobecný pensijní ústav (soukromí zaměstnanci)	Ústřední bratrská pokladna (horníci)	Ústřední sociální pojišťovna (dělníci)
1930	596	226	-
1931	711	228	106
1932	768	231	109
1933	775	235	110
1934	766	234	139
1935	785	234	141
1936	787	234	141
1937	787	235	142
1938	-	-	-
1939	775	240	149
1940	780	291	210
1941	828	349	244
1942	877	428	306
1943	874	-	-
1944	874	-	-
1945	1 379	1 083	843
1946	1 411	1 099	855
1947	1 428	1 160	855

Zdroj: JEŘÁBKOVÁ, L. a M. SALCMANOVÁ. Vývoj důchodového zabezpečení v ČSSR (1930 – 1956). Vlastní zpracování.

U všech důchodových kategorií lze pozorovat postupné zvyšování průměrné výše vyplácených dávek v souvislosti s růstem nově přiznaných důchodů. Bez ohledu na druh důchodového zabezpečení je u všech starobních a invalidních důchodů od roku 1945 zřejmý výrazný nárůst vyplývající z legislativní úpravy, která přiznala ke stávajícím penzím přídavek ve výši 500 Kčs měsíčně (Jeřábková a Salcmanová, 1965).

2.6.3 Vývoj výše vyplácených starobních a invalidních důchodů z národního pojištění v letech 1948 – 1956

Průměrná výše vyplácených starobních a invalidních důchodů závisí na počtu a výši nově vznikajících dávek tohoto druhu a na počtu a výši zanikajících dávek, případně na zákonných úpravách výše těchto důchodů. Bezprostředně po roce 1948 docházelo díky výraznému zvyšování mezd k růstu úrovně nově přiznaných důchodů, a tím i ke zvyšování průměrné měsíční výše starobních a invalidních důchodů (Jeřábková a Salcmanová, 1965).

Tabulka 5: Vývoj průměrné výše vyplácených starobních a invalidních důchodů v letech 1948 – 1956

Rok	Průměrná měsíční výše vyplácených starobních a invalidních důchodů v Kč		
	Zaměstnanci	Družstevní rolníci	Samostatně hospodařící rolníci a spolupracující členové jejich rodin
1948	324,7	-	-
1949	379,2	-	-
1950	380,2	-	-
1951	384,8	-	-
1952	390,6	212,4	180,0
1953	439,7	257,5	259,3
1954	450,7	255,0	255,5
1955	464,5	257,2	269,8
1956	495,7	259,1	261,6

Poznámka: Výše důchodů v letech 1948 – 1952 (před provedením československé měnové reformy) byla přepočtena v poměru 5 : 1.

Zdroj: Vlastní podle JEŘÁBKOVÁ, L. a M. SALCMANOVÁ. Vývoj důchodového zabezpečení v ČSSR (1930 – 1956). Vlastní zpracování.

System důchodového zabezpečení vykazoval pro různé skupiny pojištěnců různé podmínky v potřebné délce důchodového pojištění, lišila se i věkové hranice pro odchod do starobního důchodu a poskytované dávky. Průměrná měsíční výše starobních a invalidních důchodů vyplácených ze zabezpečení družstevních rolníků a ze zabezpečení osob samostatně hospodařících byla v poválečném období a během padesátých let výrazně nižší než průměrná výše důchodů vyplácených ze zabezpečení zaměstnanců, což souviselo

s tehdejší politikou státu spočívající ve zvýhodnění dělnických profesí a potlačování soukromého sektoru.

2.6.4 Vývoj počtu pojištěných osob v období let 1930 – 1956

Postupně se zvyšovala celková propojištěnost obyvatelstva. Počet všech osob důchodově zabezpečených se v období let 1930 – 1956 zvýšil z původních 3,1 mil. na 5,5 mil. osob. Podíl osob důchodově zabezpečených z řad zaměstnanců a ostatních pojištěnců postupně rostl a v roce 1956 činil v českých zemích a na Slovensku 41,6 % z celkového počtu obyvatelstva (v roce 1930 se jednalo o 21,1 % všech obyvatel). Ze systému byly vypláceny důchody válečných poškozců, dále pak důchody starobní a invalidní, důchody sociální a úrazové. Na počátku třicátých let dvacátého století bylo ze systému důchodového zabezpečení vypláceno více jak 160 tisíc starobních a invalidních důchodů. V roce 1956 se pak počet zvýšil na více než 830 tisíc dávek tohoto typu. V relativním vyjádření k počtu obyvatel vzrostla tato hodnota z původních 1,14 % na 6,33 % (Jeřábková a Salcmanová, 1965).

2.6.5 Vývoj vyplácených starobních důchodů ze sociálního zabezpečení do konce osmdesátých let

Vývoj vyplácených starobních důchodů od roku 1960 do roku 1990 znázorňuje následující tabulka.

Tabulka 6: Vývoj průměrné výše vyplácených starobních důchodů plných (ke konci roku) v letech 1960 – 1990

Rok	Průměrná měsíční výše vyplácených starobních důchodů plných v Kč		
	ze zabezpečení pracovníků	ze zabezpečení družstevních rolníků	z pojištění samostatně hospodařících
1960	705	275	266
1965	741	330	279
1970	863	528	522
1975	953	611	532
1980	1 181	835	687
1985	1 339	1 056	805
1990	1 636	1 375	955

Zdroj: MPSV. Celostátní základní ukazatele z oblasti sociálního zabezpečení ve vývojových řadách 1957 – 1991. Vlastní zpracování.

V polovině sedmdesátých let byly zákonnou úpravou navýšeny nízké důchody starodůchodců a v konstrukci dávek byla částečně posílena zásluhovost. Bylo zrušeno zdanění důchodů i určitá omezení při jejich konstrukci. Stále však docházelo k poklesu reálné hodnoty penzí a v důsledku redukce výdělku rozhodného pro výpočet dávky (která nebyla změněna od roku 1957) zde byla stále potlačována zásluhovost. Tato státnost při výpočtu dávek sloužila jako nástroj nivelizace. Zcela evidentní se stala potřeba pravidelného přizpůsobování dávkového systému růstu mezd a cen. Takový mechanismus však do konce osmdesátých let nebyl schválen (Tomková, 2009).

2.7 Důchodové zabezpečení po roce 1989

Spolu s ekonomickou transformací po pádu totalitního režimu byla realizována i reforma celého sociálního systému, jejímž cílem byla eliminace dopadů společenských změn na jednotlivce spolu s vytvořením dlouhodobě udržitelného systému sociálního zabezpečení odpovídajícího evropským standardům (Kotous et al., 2013).

V roce 1992 byl přijat zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1993, a který s různými úpravami platí až do současnosti. Tato norma obsahuje právní úpravu vztahů systému sociálního pojištění, které zahrnuje pojistné na důchodové pojištění,

pojistné na nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Dále také stanoví okruh poplatníků pojistného, způsob stanovení výše pojistného, jeho odvod a povinnosti plátců pojistného (Česko, 1992).

V roce 1994 bylo do českého systému začleněno penzijní připojištění založené na principu individuální zodpovědnosti za životní úroveň jednotlivce v poproduktivním věku. Toto dobrovolné fondové spoření umožňuje odkládat část příjmů za účelem náhrady výpadku příjmů ve stáří a je státem podporováno prostřednictvím daňových úlev a dodatečnými příspěvky k úlozkám jednotlivců.

Následně, v roce 1995 byl přijat zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996, a po celé řadě novelizací představuje i dnes základní právní předpis sjednocující úpravu povinného veřejného důchodového pojištění. Stanoví podobu důchodového zabezpečení jako průběžně financovaného systému založeného na sociální a mezigenerační solidaritě. V systému existuje (kromě dobrovolné účasti na důchodovém pojištění) jednoznačná vazba na výdělečnou činnost – ze zákona jsou tedy povinně pojištěny všechny ekonomicky činné osoby. Tato právní úprava již zohledňuje budoucí vývoj věkové skladby obyvatelstva a zavádí postupné zvyšování věku odchodu do důchodu. Předpis upravuje nároky ze základního povinného důchodového pojištění pro případ stáří, invalidity a úmrtí živitele. Stanoví podmínky účasti na pojištění včetně prodlužování doby pojištění potřebné pro nárok na důchod, vymezuje druhy poskytovaných důchodů, podmínky pro jejich nárok a pravidla pro pravidelnou valorizaci těchto dávek. Je zde také zavedena dynamická konstrukce výpočtu poskytovaných dávek spočívající ve stanovení pevné základní výměry důchodu a procentní výměry zohledňující délku doby pojištění a výši výdělků jednotlivce (Česko, 1995).

3. Reformy penzijních systémů

Tématem důchodových reforem se již po mnoho let zabývají téměř všechny vyspělé státy. Je zcela zřejmé, že stávající důchodové systémy nejsou již ve většině případů dlouhodobě ekonomicky udržitelné. Důvodem je nepříznivý demografický vývoj, nedostatečný ekonomický růst, vysoká míra nezaměstnanosti a nákladné stávající důchodové programy. Nutnost provedení reforem se stala ještě více naléhavou v době finanční a ekonomické krize, která zasáhla aktiva penzijních fondů a zhoršila stavy veřejných deficitů jednotlivých zemí.

Jak uvádějí Smrčka a Artlová (2012), v tomto století bude hlavním společenským problémem generační změna obyvatelstva. Kromě poklesu absolutního počtu obyvatel vyspělých států by se měl změnit i poměr osob v produktivním věku na jednoho důchodce, v Evropě konkrétně ze současných čtyř na dvě osoby do roku 2050. Hranice obvyklého dožití populace se stále posouvá díky pokroku v medicíně, změnám životního cyklu a zlepšování kvality životního prostředí. V České republice se populační krize vyznačuje především nízkou porodností.

3.1 Cíle a nástroje k jejich dosažení

Cílem reformních kroků by proto měla být dlouhodobá fiskální udržitelnost penzijních systémů za současného zachování určité úrovně kupní síly osob v důchodovém věku, které je možné dosáhnout poskytováním přiměřených důchodů. Jako nástroj k dosažení těchto cílů se doporučuje například valorizace důchodů, postupné zvyšování důchodového věku, aktivní pobídky směřující k vyšší participaci určitých skupin na trhu práce, prodlužování pracovní aktivity jednotlivců i po dosažení důchodového věku, sjednocení důchodového věku pro muže a ženy či penalizace předčasných důchodů. Nutným předpokladem, který vede k větší zainteresovanosti jednotlivých osob na jejich životní úrovni ve stáří, je také zvýšení veřejného povědomí o omezené kapacitě systému veřejných penzí při současném stárnutí obyvatelstva. Ty státy, které doplnily veřejné důchodové systémy o doplňkový fondový systém, by se měly zaměřit na lepší pojištění těchto fondů před výkyvy finančního trhu pomocí doplnění jejich portfolia o produkty životního cyklu, dále také na provedení

systemových změn s cílem zvýšení úrokových výnosů fondů a na vytvoření trhu s inflačně indexovanými dluhopisy, které umožní institucím nabízet valorizované doživotní důchody (Světová banka, 2009).

V průběžně financovaných systémech, které jsou běžné v kontinentální Evropě, je prioritou finanční udržitelnost systému v kontextu stárnutí populace. Ostatní země s menšími penzijními systémy budou muset svoji pozornost zaměřit spíše na zajištění přiměřených dávek ve stáří za pomoci zavádění soukromých penzijních plánů a zvyšování odváděných příspěvků (OECD, 2013).

3.2 Reformní kroky

Jednou z nejvýznamnějších změn, která již byla zavedena ve většině států OECD, je zvyšování důchodového věku. Ten se dnes nejčastěji pohybuje okolo 67 let. Některé země posunuly důchodový věk ještě dále, a to na 68 nebo 69 let, přičemž pouze Česká republika zavedla model neomezeného zvyšování věku potřebného pro odchod do důchodu, který se bude z původní hranice prodlužovat každým rokem o 2 měsíce (OECD, 2013).

Některé evropské státy také zvýšily dobu důchodového pojištění nebo změnily sazby pojistného. Několik z nich zavedlo i významnější změny v oblasti zaměstnaneckých a individuálních penzijních schémat, což může do budoucna hrát velkou roli v přiměřenosti a udržitelnosti penzijních systémů (Lannoo et. al, 2014).

Většina původních centrálně plánovaných ekonomik střední a východní Evropy prováděla během minulých 15 let radikální důchodové reformy. Jejich předmětem byla především částečná privatizace penzijních systémů s cílem převést část příspěvků ze státních průběžně financovaných systémů do nově vznikajících soukromých penzijních fondů. Tyto fondy jsou běžně spravovány penzijními společnostmi, které jsou vlastněny pojišťovnami nebo jinými finančními institucemi. Odůvodněním mnoha reforem byl fakt, že fondy budou významně investovat na domácích trzích. Vysoký poměr vládních dluhopisů držících fondy v určitých zemích však vede k zamyšlení, zda byly reformy pojaty důkladně. Ekonomická krize z roku 2008 donutila řadu států zredukovat roli soukromě řízených fondů v celkovém důchodovém systému (Batty a Hailichova, 2012).

Stále více států implementuje do svých důchodových systémů automatické stabilizátory, které umožňují aktuální úpravy důchodových systémů ve vztahu k demografickému, ekonomickému a finančnímu vývoji. Z důvodu krátkodobých rozpočtových omezení mnohé země zavádějí či zvažují zavést určité redukční hranice, především u vyšších dávek. Jiné státy (např. Velká Británie) naopak z důvodu nedostatečné úrovně veřejných penzí a charakteru dobrovolnosti doplňkového penzijního spoření vytvářejí efektivní a nízkonákladové důchodové systémy, ze kterých jsou poskytovány dávky domácnostem s nižšími příjmy. I další státy, jejichž důchodové systémy nejsou založeny výhradně na veřejném zabezpečení (jako např. Irsko), zjišťují, že úspory na stáří postavené na dobrovolné účasti nepředstavují dostatečné krytí výpadku příjmů ve stáří, a zvažují povinnou účast osob v soukromých systémech (OECD, 2013).

Stěžejním prvkem funkčního systému je však diverzifikace zdrojů důchodových příjmů v podobě zavádění vícepilířových systémů a zvýhodňování soukromých úspor prostřednictvím zaměstnavatelských či individuálních penzijních plánů. Nicméně, vlády jednotlivých států budou nuceny do budoucna řešit problém přerozdělování prostředků uvnitř generace i mezi generacemi, a transformovat svoje stávající systémy takovým způsobem, aby byly jejich penzijní systémy v souvislosti se stárnutím populace finančně dlouhodobě udržitelné a svým občanům mohly zároveň zabezpečit důstojnou životní úroveň ve stáří (OECD, 2013).

3.3 Situace v České republice

Česká republika zdědila z dob centrálního plánování veřejný penzijní systém financovaný průběžně, ve kterém jsou právě vyplácené důchody financovány pojistným ekonomicky aktivních osob. Takto nastavený systém představoval velkou fiskální zátěž, která se v podmínkách tržní ekonomiky postupně prohlubovala. Zvyšující se deficit systému veřejných penzí spolu s negativní demografickou prognózou byl impulzem k zahájení několika parametrických změn v systému (Holzmann a Guven, 2009).

První reformní kroky v České republice byly zahájeny již v roce 1996, kdy vstoupil v účinnost zákon č. 155/1995 o důchodovém pojištění. Byl standardizován důchodový systém, byla zavedena nová pravidla pro výpočet důchodů a byl zvýšen věk odchodu do

důchodu. Od roku 1996 byly i nadále v systému postupně prováděny různé parametrické změny, týkající se výpočtu starobních důchodů i výše odvodů pojistného na důchodové pojištění, které měly za cíl zabránit schodku důchodového systému. Tyto změny však měly negativní finanční dopad na všechny příjmové skupiny, především však na mladší ročníky, osoby s vyššími příjmy a všeobecně na ženy, jejichž důchodový věk se zvyšoval rychleji než u mužů (Schneider a Šatava, 2013).

V roce 2011 proběhla tzv. „malá důchodová reforma“, která s platností od roku 2012 posunula věk pro odchod do důchodu. Tento posun reflektuje zvyšování průměrného věku i střední délky života při dosažení důchodového věku a vychází z faktu, že délka strávená v důchodu by neměla přesáhnout 20 let života. Bez dalšího omezení se důchodový věk u mužů zvyšuje každý rok o dva měsíce, u žen do ročníku narození 1955 o čtyři měsíce a u žen od ročníku narození 1956 pak o šest měsíců. Důchodový věk má být takto postupně prodlužován až do roku 2041, kdy má dojít ke sjednocení důchodového věku pro muže i ženy. V té době se to bude týkat osob narozených od roku 1975, přičemž těmto ročníkům bude právě 66 let a 8 měsíců. U žen tedy nebude vůbec přihlíženo k počtu vychovaných dětí. Důchodový věk se má prodlužovat i poté, a to vždy o 2 měsíce pro každý další ročník (MPSV, 2013).

V rámci „malé důchodové reformy“ byly měněny i další parametry. Sazba pojistného na důchodové pojištění vzrostla z původních 26 % na 28 %. Dále se výrazně zvýšila i doba pojištění potřebná pro nárok na důchod až na 35 let, zpřísnily se podmínky valorizace důchodů a započítávání tzv. náhradních dob – tedy období, ve kterém se pojistné neodvádí, avšak přesto se za určitých podmínek započítává do doby potřebné k získání důchodu. Tím se prodloužila doba placení pojistného a vzhledem k rostoucímu důchodovému věku se naopak zkrátila doba pobírání starobního důchodu. Pomocí penalizace předčasného důchodu a zvýšení důchodu ve vazbě na práci po důchodovém věku byla zvýšena motivace jednotlivců k setrvání na trhu práce co nejdéle (Schneider a Šatava, 2013).

Problémem českého důchodového systému byla také vysoká míra solidarity, která vedla k bezdůvodné nivelizaci důchodů (viz nález Ústavního soudu z března 2010). Tato skutečnost vedla k přijetí zákona č. 220/2011 Sb., kterým se postupně mění úprava redukčních hranic pro výpočet důchodu, což přispívá k posílení ekvivalence mezi celkovou

výši zaplaceného pojistného a poskytovaných dávek u vyšších příjmových skupin. Základní výměra důchodu již není stanovena pevnou částkou, ale procentní výměrou ve výši 9 % průměrné mzdy, a lépe tak reflektuje úroveň výdělků pojištěnců (Kotous et al., 2013).

Od 1. ledna 2013 vstoupila v platnost tzv. „velká důchodová reforma“, která zavedla nový fondový pilíř důchodového zabezpečení. I když bylo toto uspořádání nazváno II. pilířem důchodového zabezpečení, nemůže být zaměňováno s II. pilířem podle klasifikace světových institucí, které si pod tímto pojmem představují důchodová schémata podnikového zaopatření, která vykazují vazbu na zaměstnání a na výdělek zaměstnance.

Od samého začátku měla důchodová reforma své odpůrce i zastánce. Orgány veřejné správy argumentovaly stárnutím populace a potřebou motivovat občany podílet se na vlastních úsporách na stáří, odpůrci naopak kritizovali nově vzniklý fondový pilíř z důvodu vyvádění části prostředků veřejného důchodového pojištění do soukromých penzijních společností – tzv. opt-out, který se ve světě zásadně neosvědčil (Prachar, 2013). Bylo také poukazováno na příliš vysoké náklady přechodu části veřejných penzí na povinné soukromé penze, které jsou financované průběžně z veřejných rozpočtů (Vostatek, 2012).

Vstup do nového pilíře byl dobrovolný, rozhodnutí o vstupu však mělo být trvalé. Zaměstnavatelé v tomto systému plnili pouze funkci plátců. Účastníci II. pilíře i nadále zůstávali pojištěnými osobami ve veřejném důchodovém systému, pouze část prostředků z veřejného systému spolu s dodatečným příspěvkem účastníka byla přesměrována do II. pilíře (Batty a Hailichova, 2012).

V nedávné době byla ustanovena tzv. Důchodová komise, jejímž úkolem je řešit témata související s reformou důchodového systému, přičemž je především sledováno zajištění důstojného důchodu, dále také zahrnutí principu zásluhovosti a zohlednění výchovy dětí při výpočtu důchodu i narovnání transferů mezi rodinou a společností. Aktuálně řešenou problematikou koncem roku 2014 bylo ukončení provozu II. pilíře, který se nasetkal s dostatečným zájmem účastníků, nastavení parametrů III. pilíře a otázka důchodového věku (MPSV, 2014).

4. Důchodové systémy obecně

Během historického vývoje se v Evropě vyvinuly dva rozdílné typy důchodových systémů, pojmenované po svých zakladatelích. V této práci již bylo pojednáváno o německém kancléři Otto von Bismarckovi, který v Německu zavedl roku 1889 povinný veřejný systém starobních důchodů. Druhou alternativou důchodového schématu, která se datuje od roku 1942, je tzv. Beveridgův koncept, který se snaží finančně zabezpečit celou populaci.

4.1 Beveridgův model

Beveridgův model je založen na přerozdělování, a zaručuje každému občanovi určitou základní úroveň příjmu, která není závislá na výši dosaženého výdělku ani na typu vykonávané profese. Tento minimální důchod pak bývá doplňován dávkami plynoucími z ostatních zdrojů. Beveridgův model je v různých obměnách aplikován například v Dánsku, Irsku, Holandsku a ve Velké Británii. Je založen na systému celoplošných penzí či sociálních dávek a je využíván v průběžně financovaných systémech, které jsou obvykle doplněny buď zcela nebo částečně povinnými zaměstnaneckými schématy a dobrovolným spořením (Lannoo et. al, 2014).

4.2 Bismarckovský model

Bismarckovský model je založen na povinném sociálním pojištění zaměstnanců a při výpočtu dávek důchodového zabezpečení zohledňuje výši zaplaceného pojistného, a tedy i výši dosaženého výdělku, a často i druh vykonávané profese. Tento systém byl zaveden v Německu, Belgii, Švédsku, Francii a stal se základem penzijních systémů států jižní a východní Evropy. Bismarckovský typ důchodového systému bývá doplňován o určitou zaručenou minimální penzi pro osoby, které z nějakého důvodu nemohou být výdělečně činné. Tento model koresponduje s dnešními veřejnými průběžně financovanými systémy (Lannoo et. al, 2014).

4.3 Klasifikace důchodových systémů

Problematika klasifikace důchodových systémů a jejich praktická aplikace v jednotlivých zemích je velice obsáhlá. V následujících kapitolách je uvedeno pouze základní teoretické rozřídění důchodových systémů a hlavní typy důchodových systémů aktuálně doporučené uznávanými světovými institucemi. Cílem této rešerše je charakterizovat jednotlivé typy penzijních systémů za účelem správného pojmenování a zařídění důchodového systému fungujícího v České republice, a jeho porovnání s doporučenými programy.

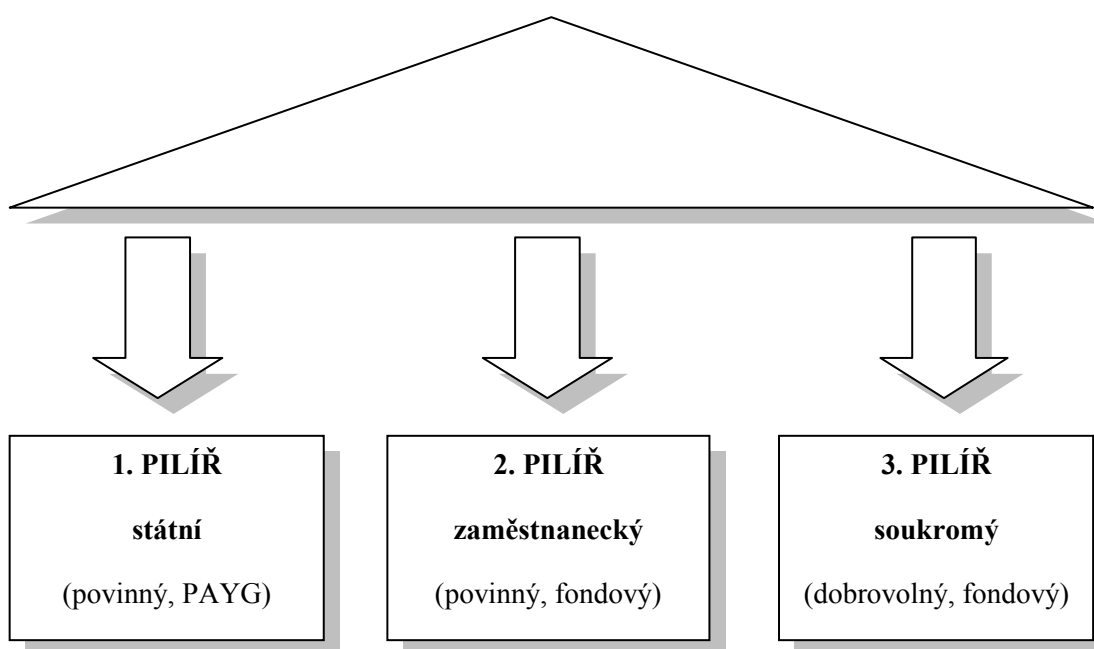
Penzijní systémy lze rozlišovat podle různých kritérií. Z hlediska povinné účasti v systému se důchodové systémy dělí na povinné či dobrovolné. Dále je možno zabezpečení dělit podle provozovatele na zabezpečení organizované veřejným sektorem nebo naopak soukromou institucí. Podle způsobu financování lze penzijní systémy třídit na průběžné, nazývané také *pay-as-you-go* systémy (dále jen PAYG) či systémy financované fondově. Z pohledu poskytovaných dávek se pak odlišují penzijní plány dávkově definované nebo příspěvkově definované. A konečně, na stáří se lze kromě tradičního zabezpečení zajistit například také vlastními úsporami, držet aktiv či životním pojištěním. Ve světě je rovněž rozšířená podniková forma zabezpečení založená na pracovním vztahu a prováděná prostřednictvím zaměstnaneckých fondů.

Ke klasifikaci důchodových systémů existují různé přístupy. Jiný model podporuje Světová banka, jinou strategii naopak doporučuje OECD. Lze se také setkat s klasickým přístupem založeným na původním vymezení doporučeného důchodového systému v pojetí Světové banky z roku 1994.

4.3.1 Klasický přístup: tři pilíře

Základní důchodové schéma bylo představováno třemi oddělenými systémy, a to veřejným pilířem, zaměstnaneckým pilířem a dobrovolným doplňkovým pilířem (Lannoo et. al, 2014).

Obrázek 1: Klasický přístup: tři pilíře

Zdroj: CIPRA, T. Penze: Kvantitativní přístup, s. 27. Vlastní zpracování.

První pilíř představuje určité základní důchodové schéma garantované státem, které lze interpretovat jako sociální pojištění či sociální zabezpečení. Tyto důchodové systémy jsou obvykle povinné pro určitou definovanou skupinu účastníků (dále jen „mandatorní“), veřejné a průběžně financované příspěvky účastníků (PAYG). Tyto příspěvky účastníků jsou okamžitě přerozdělovány poživatelům dávek, aniž by se vytvářel nějaký fond. Jedná se tedy o nefondový penzijní plán, který je založen na mezigenerační solidaritě, kdy ekonomicky aktivní osoby financují dávky dnešních důchodců a sami obdobnou podporu očekávají od dalších generací. V České republice tvoří tento pilíř základ celého důchodového systému (Cipra, 2012).

Všeobecně jsou důchodová schémata *druhého pilíře* spojena se zaměstnáním. Jedná se o systémy kolektivního pojištění, které organizuje podnik pro vlastní zaměstnance. Tento

system slouží jako určitý doplněk ke státním důchodům vypláceným z prvního pilíře. Penzijní plány tohoto typu bývají většinou mandatorní a vázané na plat dosažený v zaměstnání. Bývají založeny na principu fondového financování, kdy do fondu přispívá zaměstnavatel, a případně i zaměstnanec. Tyto příspěvky jsou pak kolektivně investovány na kapitálovém trhu a následně jsou z nich financovány důchody (Cipra, 2012).

V našem prostředí nenalezl systém podnikového zaopatření na stáří potřebnou politickou podporu, a českým institucím tedy není dovoleno v této oblasti podnikat.

V klasickém pojetí důchodových systémů představuje *třetí pilíř* soukromé úspory na stáří a slouží jako doplňkové zabezpečení k dvěma výše uvedeným schémátům. Vychází z principu individuální odpovědnosti občanů za jejich životní úroveň v poproduktivním věku a je založen na komerční bázi. Účast v tomto systému je dobrovolná, přičemž účastník sám uzavírá smlouvu a volí osobní penzijní plán u příslušné životní pojišťovny či penzijního fondu. Na rozdíl od druhého pilíře, kde většinu aktiv tvoří příspěvky zaměstnavatele, je při tomto způsobu zabezpečení fond standardně tvořen soukromými příspěvky účastníků. V některých případech může toto spoření daňově či dalšími příspěvky zvýhodnit stát. V České republice existuje od roku 1994 penzijní připojištění se státním příspěvkem, které by se částečně dalo ztotožnit z pohledu dobrovolnosti a individuálního přístupu se třetím pilířem, avšak vykazuje i znaky druhého pilíře, a to především ve vztahu ke státnímu příspěvku a daňovým úlevám pro zaměstnavatele přispívajícímu svému zaměstnanci (Cipra, 2012).

První pilíř je jediný, který je schopen zajistit důstojný životní standard ve stáří všem skupinám obyvatelstva. Lidé s nízkými výdělky či slabou účastí na trhu práce by v druhém a v třetím pilíři nebyli schopni našetřit dostatek finančních prostředků k dosažení přijatelné úrovně budoucích důchodových příjmů. Druhý pilíř byl vytvořen s cílem nahradit do určité míry zaměstnancům jejich běžný příjem dosahovaný v zaměstnání (Lannoo et. al, 2014).

Mnoho zemí z důvodu dlouhodobé finanční udržitelnosti penzijního systému provedlo či zvažuje provést částečnou privatizaci státních PAYG systémů, tedy přechod na plně fondový a příspěvkově orientovaný penzijní plán. Bezděk (2000) uvádí, že většina PAYG systémů vytváří implicitní dluh, kdy systém slibuje vyšší dávky, než které bude moci

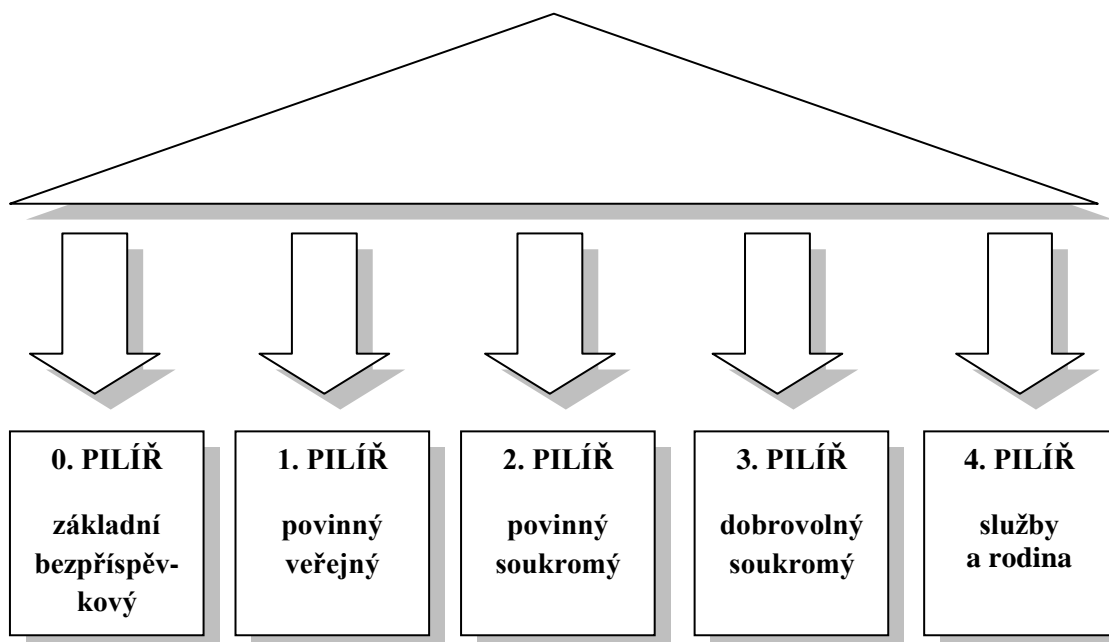
pokryt z vybraných příspěvků. Díky stále rostoucí délce života lidé pobírají důchod po delší dobu, na druhé straně se v závislosti na klesající míře porodnosti snižuje počet příspěvů do systému. Implicitní dluh pak představuje rozdíl mezi současnou hodnotou budoucích příjmů systému (příspěvků) a současnou hodnotou budoucích závazků (důchodů).

I fondové systémy však musí čelit určitým problémům. Nejvýznamnějším problémem penzijních reforem jsou tzv. náklady přechodu. Přestože při náhradě průběžného systému systémem fondovým vybrané příspěvky již do starého systému nesměřují, důchody stávajících důchodců jsou z PAYG systému stále vypláceny, a ten se dostává do stále většího deficitu. Privatizace penzijního systému rovněž nemění úroveň bohatství v ekonomice, pouze způsobí, že se implicitní dluh stane explicitním. Fondová penzijní schémata jsou také spojena s problémy individuálního rozhodnutí o přestoupení ze starého do nového penzijního systému, určením míry vládní regulace penzijních fondů či jejich vysokých administrativních nákladů (Bezděk, 2000).

Bezděk (2000) se domnívá, že ideální důchodový systém by se z důvodu diverzifikace rizik spojených s jednotlivými pilíři měl skládat jak ze státních, tak i ze soukromých pilířů. PAYG systémy se vyznačují rizikem spojeným s objemem mezd v ekonomice, které představují vyměřovací základ pro výpočet pojistného, na druhé straně však nejsou jako fondové systémy vystaveny finančním a kapitálovým rizikům.

4.3.2 Světová banka: pět pilířů

Světová banka ve snaze vytvořit diverzifikovaný vícepilířový penzijní systém doplnila později klasický přístup o další dva pilíře a zároveň vymezila odlišně základní charakteristiky prvních již uvedených třech pilířů tak, aby lépe odpovídaly potřebě současného uspořádání důchodových systémů (Cipra, 2012).

Obrázek 2: Světová banka: pět pilířů

Zdroj: CIPRA, T. Penze: Kvantitativní přístup, s. 30. Vlastní zpracování.

Nultý pilíř představuje bezpříspěvkovou sociální pomoc státu potřebným financovanou z daňových odvodů. Může být založen na poskytování univerzálního základního důchodu každému občanovi, který dosáhne důchodového věku, nebo na výplatě základního důchodu pouze vybraným osobám s omezeným majetkem či příjmy (Cipra, 2012).

První pilíř v pojetí Světové banky lze charakterizovat jako povinné zaměstnanecké či veřejné důchodové pojištění. Jeho cílem je nahradit část příjmů, které účastníci pobírali v produktivním věku, a udržet tak určitý životní standard těchto osob. Základními prvky tohoto systému je tedy princip zásluhovosti projevující se ve vazbě poskytovaného důchodu na dosažený výdělek účastníka, dále pak forma povinné účasti a průběžného financování, obvykle s předem definovanou výší dávek. Negativem jsou poměrně vysoké odvody pojistného, které zatěžují jak zaměstnance, tak i zaměstnavatele, a omezují tak jeho

konkurenceschopnost. Toto pojetí prvního pilíře zcela odpovídá veřejnému důchodovému pojištění fungujícímu v České republice (Cipra, 2012).

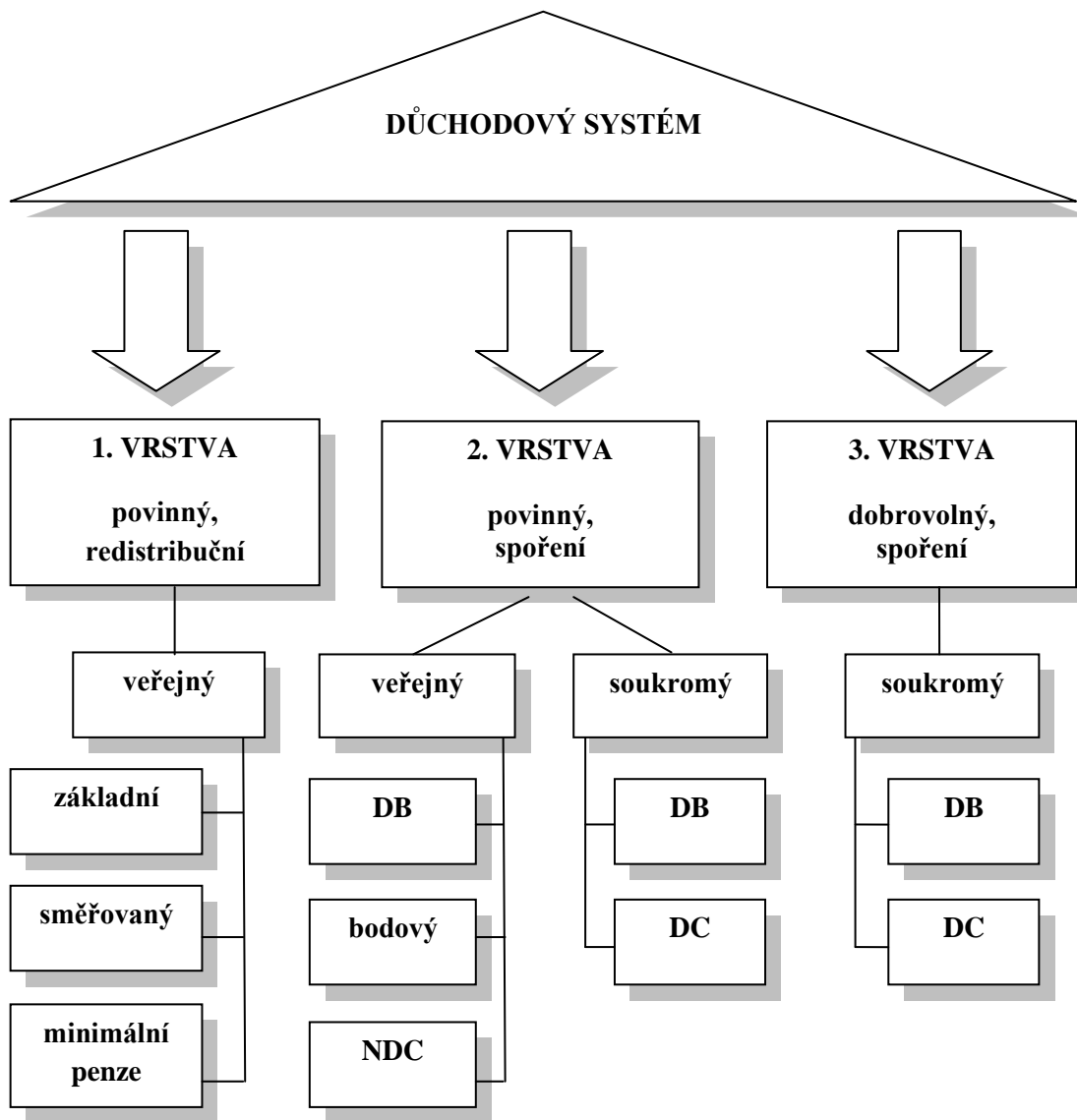
Druhý pilíř je zde založen na povinné účasti, kdy účastníci vkládají příspěvky na své osobní spořicí účty. Penzijní plány jsou obvykle mandatorní, s předem definovanou výší příspěvku, a nabízejí celou řadu možností investování prostředků a správy účtu. Existuje zde určité spojení mezi výší příspěvku a poskytovanými dávkami. Na druhé straně však účastník není schopen ovlivnit míru zhodnocení prostředků, a je také vystaven celé řadě rizik, a tak nemůže předem přesně stanovit výši budoucí poskytované dávky. Kromě investičního rizika podstupuje účastník i riziko vysokých transakčních poplatků, riziko dlouhověkosti a v neposlední řadě i riziko politické (Cipra, 2012).

Podstata *třetího pilíře* spočívá v dobrovolném soukromém penzijním spoření či pojištění. Může být sponzorováno zaměstnavatelem, dávkově či naopak příspěvkově definováno nebo se může jednat o komerční důchodové pojištění s životní rentou (Cipra, 2012).

Čtvrtý pilíř je založen na sociální podpoře, ať již zajišťované státem (zdravotní a pečovatelské služby) či charitativními organizacemi nebo vlastní rodinou. Také sem patří individuální zabezpečení formou různých finančních i nefinančních aktiv (Cipra, 2012).

4.3.3 OECD: tři vrstvy

Klasifikace OECD nepoužívá pilíře, ale vrstvy. První dvě vrstvy obsahují povinné důchodové systémy, třetí pak schémata založená na dobrovolnosti (Lannoo et. al, 2014).

Poznámka: DB = dávkově definovaný, DC = příspěvkově definovaný, NCD = pomyslné účty

Obrázek 3: OECD: tři vrstvy důchodového systému

Zdroj: CIPRA, T. Penze: Kvantitativní přístup, s. 31. Vlastní zpracování.

První vrstva vystupuje jako záchranná síť, která má důchodce chránit před chudobou. Jedná se o redistribuční program zajišťovaný veřejným sektorem s cílem zajistit účastníkům určitý životní standard. Dělí se dále na základní penzijní plán s plošnou

výplatou důchodů v jednotné výši či v závislosti na počtu odpracovaných let, dále pak na směrovaný penzijní plán, který výši dávek určuje s přihlédnutím k příjmům či majetku účastníka, a nakonec na minimální penze, které zabraňují poklesu důchodových příjmů pod určitý dolní limit (Cipra, 2012).

V *druhé vrstvě* se objevuje spoření či pojištění, které má účastníkům zajistit životní standard blízký se jejich životní úrovni v produktivním věku. Nejčastěji je v tomto případě využíván dávkově definovaný penzijní plán (DB) nebo také příspěvkově definovaný penzijní plán (DC). Objevuje se i důchodový systém pomyslných účtů (NDC), kdy se jedná o nefondový penzijní plán, který však operuje na bázi individuálních účtů existujících pouze v účetnictví příslušné instituce. Některé zaměstnanecké důchodové systémy či veřejné důchodové systémy fungují na principu tzv. bodového penzijního plánu, kdy účastníci během svého aktivního života získávají v závislosti na svém výdělku určitý počet bodů, a ty se později stávají základem pro výpočet jejich důchodové dávky (Cipra, 2012).

Třetí vrstva představuje dobrovolné spořicí soukromé penzijní plány s cílem přilepšení na stáří. Do této oblasti spadají i dobrovolné zaměstnanecké penzijní plány, lišící se od povinných zaměstnaneckých schémat spíše koncepčně, a představující určitý doplněk dostupných finančních produktů. Vzhledem k reformním snahám se tato vrstva těší velké pozornosti, avšak její vývoj je zatím stále pomalý (Lannoo et. al, 2014).

Přehled o používaných mandatorních vrstvách v jednotlivých státech OECD a v dalších státech v roce 2013 předkládá následující tabulka.

Tabulka 7: Struktura důchodových systémů v roce 2013

Země OECD	Veřejný			Veřejný	Soukromý
	Směrovaný	Základní	Min. penze		
Austrálie	X				DC
Belgie	X		X	DB	
Česká republika		X	X	DB	
Chile	X		X		DC
Dánsko	X	X			DC
Estonsko		X		Bodový	DC
Finsko			X	DB	
Francie			X	DB+bodový	
Holandsko		X			DB
Irsko		X			
Island	X	X			DB
Itálie	X			NDC	
Izrael		X			DC
Japonsko		X		DB	
Kanada	X	X		DB	
Korea	X	X		DB	
Lucembursko	X	X	X	DB	
Maďarsko				DB	
Mexiko			X		DC
Německo	X			Bodový	
Norsko			X	NDC	DC
Nový Zéland		X			
Polsko			X	NDC	DC
Portugalsko			X	DB	
Rakousko				DB	
Řecko			X	DB	
Slovensko			X	Bodový	DC
Slovinsko			X	DB	
Španělsko			X	DB	
Švédsko			X	NDC	DC
Švýcarsko	X		X	DB	DB
Turecko			X	DB	
USA				DB	
Velká Británie	X	X	X	DB	
Ostatní velké ekonomiky					
Argentina		X		DB	
Brazílie				DB	
Čína		X		NDC/DC	
Indie				DB + DC	
Indonésie				DC	
Jižní Afrika	X				
Rusko		X		NDC	DC
Saúdská Arábie			X	DB	

Poznámka: DB = dávkově definovaný, DC = příspěvkově definovaný, NCD = pomyslné účty

Zdroj: OECD. Pensions at a Glance 2013: OECD and G20 Indicators. Vlastní zpracování.

4.3.4 Srovnání průběžně financovaných a plně fondových penzijních systémů z pohledu rizik a výnosnosti

Důchodové systémy všech zemí EU včetně České republiky jsou založeny na povinných veřejných schématech důchodového zabezpečení, které zaručují všem účastníkům určitou úroveň důchodového příjmu a fungují na PAYG principu, přičemž jsou financovány daňovými příjmy či příjmy z pojistného. Lze se setkat i s povinnými nebo dobrovolnými příspěvkovými plány na soukromé či zaměstnanecké bázi (Lannoo et. al, 2014).

Plně fondově financované systémy jsou většinou založeny na příspěvkově definovaných penzijních plánech a naopak PAYG systémy vycházejí z dávkově definovaných plánů. Nicméně, oba systémy jsou citlivé na celou řadu rizik. Jedním z hlavních rizik je nepříznivý demografický vývoj, a to především v případě PAYG systémů. Kvůli stárnutí populace dochází k nadměrné mezigenerační i intragenerační redistribuci, a s tím spojenými úpravami ve výši vyplácených dávek za účelem snížení deficitů penzijních systémů. Oba typy systémů nejsou chráněny ani proti politickému riziku, kdy mohou být prostředky použity k jiným účelům než původně deklarovaným. Fondový systém je naopak více vystaven riziku kapitálového trhu, konkrétně riziku fluktuace míry výnosnosti dosahované penzijními fondy, riziku inflace i riziku vyplývající z pohybu devizového kurzu v případě mezinárodní diverzifikace. Riziko dlouhověkosti, které ohrožuje pouze fondově financované systémy, spočívá ve skutečnosti, že penzijní úspory mohou být plně vyčerpány ještě za života jedince (Bezděk, 2000).

PAYG systém je založen na principu mezigenerační solidarity. Vzhledem k nepříznivé demografické a finanční situaci většiny PAYG systémů však musí současní i budoucí ekonomicky aktivní jedinci platit vyšší příspěvky, aby pokryli nároky současných a budoucích důchodců. Kromě toho se v systému projevuje i intragenerační solidarita projevující se v diferenciaci dávek podle výše příjmu, úrovně vzdělání, pohlaví apod. U těchto dávkově definovaných penzijních systémů se očekávaná míra výnosu zvyšuje s rostoucí očekávanou délkou života účastníka. Reálná míra výnosnosti systémů PAYG závisí na reálném růstu mezd a míře růstu populace. Reálná míra výnosnosti fondových systémů je určena reálnými výnosy z investovaných prostředků spravovaných penzijními fondy (Bezděk, 2000).

5. Charakteristika současného uspořádání systému důchodového pojištění v České republice se zaměřením na postavení zaměstnance a zaměstnavatele v systému

Stát zasahuje do oblasti důchodového zabezpečení proto, že není vhodné ponechat zajištění ve stáří pouze na uvážení jedinců, a také proto, že pomocí nastavené politiky může přerozdělovat prostředky jak mezi generacemi, tak i uvnitř jedné generace. Systém sociálního pojištění, jehož součástí je i důchodové pojištění, představuje nejvýznamnější příjmový i výdajový kanál veřejných rozpočtů (Klazar, 2011).

Česká republika je z pohledu důchodového zabezpečení považována za standardní evropský stát garantující svým občanům určitou životní úroveň i v důchodovém věku. Český důchodový systém se aktuálně skládá ze dvou funkčních pilířů – důchodového pojištění a doplňkového penzijního spoření. V následujících kapitolách bude nejprve stručně pojednáno o možnostech doplňkového zabezpečení na stáří v podmínkách České republiky, zatímco základní veřejné důchodové pojištění bude později podrobena detailnější analýze.

5.1 III. pilíř českého důchodového systému – doplňkové penzijní spoření

Alternativní forma důchodového zabezpečení k základnímu důchodovému pojištění v České republice je založena na dobrovolném, příspěvkově definovaném, kapitálově financovaném pilíři doplňkového penzijního spoření (do konce roku 2012 nazývaném jako penzijní připojištění se státním příspěvkem), založeném na individuální odpovědnosti jednotlivce za svoji vlastní životní úroveň ve stáří. Spočívá v tvorbě soukromých důchodových úspor účastníků, které jsou značně podporovány daňovým zvýhodněním a státní podporou. Výše budoucích dávek tedy závisí na výši příspěvků odvedených účastníkem do penzijního fondu, na případné finanční spoluúčasti zaměstnavatele, dále také na míře zhodnocení příspěvků ze strany státu a na dlouhodobé výnosnosti aktiv

penzijního fondu. Toto penzijní připojištění tvoří spolu se soukromým životním pojištěním doplňkový dobrovolný pilíř českého důchodového systému.

Ačkoliv je tato forma spoření na důchod velice oblíbená, měsíční příspěvky účastníků jsou poměrně nízké. Průměrná měsíční výše příspěvku účastníka se například v roce 2011 pohybovala pouze ve výši 1,8 % průměrné hrubé mzdy (European Union, 2012).

Prostředky účastníků, tvořené jejich vlastními příspěvky, případně i příspěvky zaměstnavatele a příspěvky od státu, jsou spravovány soukromými penzijními společnostmi a zhodnocovány investicemi na kapitálových trzích. Po celou dobu jsou majetkem daného účastníka a jsou mu z nich po skončení spořicí fáze vyplaceny dávky. Na rozdíl od průběžného financování je doplňkové penzijní spoření založeno na individuálním účtu jednotlivce, to znamená, že příspěvky jsou použity pouze na financování jeho vlastních dávek. Prosazuje se zde tedy princip ekvivalence, neboť vyplácené dávky odpovídají odvedeným příspěvkům. Penzijní spoření je založeno na dobrovolné bázi, a to jak z pohledu zahájení, tak i ukončení účasti. Účastník si může příspěvky sám libovolně zvyšovat či snižovat, případně přerušit či odložit. Předčasný zánik účasti však s sebou nese určité negativní daňové dopady a účastník ztrácí nárok na státní příspěvek (Rytířová, 2013).

Penzijní fondy existující do konce roku 2012 byly transformovány a od roku 2013 jsou rozděleny na penzijní společnosti a transformované fondy. Majetek účastníků je evidován v transformovaném fondu, který je spravován penzijní společností a je od ní bilančně oddělen. Díky oddělení majetku již není možné, aby byly náklady správce hrazeny přímo z prostředků účastníků, jak tomu bylo doposud v sektoru penzijního připojištění. Regulace poplatků, zrušení garance nezáporného zhodnocení prostředků a s tím spojená volnější investiční politika účastnických fondů od roku 2013 má zajistit účastníkům doplňkového penzijního spoření vyšší výnosy (MPSV, 2013).

5.1.1 Výše příspěvků a státní podpora

Příspěvky pojištěnců i jejich zaměstnavatelů jsou v rámci III. pilíře podporovány státem, a to formou státních příspěvků a daňového zvýhodnění. Od 1. 1. 2013 se výše státní

podpory i podmínky daňového zvýhodnění změnilo. Cílem bylo motivovat účastníky k vyšším měsíčním vkladům. Zvýšila se minimální částka měsíčního vkladu účastníka, ke které je vyplácen státní příspěvek, a to ze 100 Kč na 300 Kč. Zvýšil se však také maximální státní příspěvek ze současných 150 Kč na 230 Kč, k jehož získání musí pojištěnec vložit měsíčně částku ve výši 1 000 Kč. Z následující tabulky je patrné, že oproti stavu do konce roku 2012 dochází k vyššímu zhodnocení příspěvku od měsíčního vkladu převyšujícího 600 Kč (MPSV, 2013).

Tabulka 8: Srovnání státního příspěvku před a po reformě v závislosti na velikosti příspěvku účastníka

Měsíční příspěvek účastníka v Kč	100	200	300	400	500	600	700	800	900	1 000 a více
Státní příspěvek do 31. 12. 2012	50	90	120	140	150	150	150	150	150	150
Státní příspěvek od 1. 1. 2013	0	0	90	110	130	150	170	190	210	230

Zdroj: MPSV. Vlastní zpracování.

Od roku 2013 došlo i ke změně daňového zvýhodnění, tedy možnosti odpočtu zaplacených příspěvků účastníka z daňového základu, která se vztahuje pouze na příspěvky účastníka od 1 000 Kč až do 2 000 Kč měsíčně (dříve od 500 do 1 500 Kč). Tato změna reflektuje zvýšení horní hranice příspěvku účastníka, ke kterému je vyplácen státní příspěvek (MPSV, 2013).

Pokud se na spoření podílí i zaměstnavatel, pak státní příspěvek k úložkám zaměstnavatele nenáleží. Existuje zde však zvýhodnění ve formě limitu osvobození od daně z příjmů fyzických osob u zaměstnance, který se od roku 2013 zvýšil z 24 000 Kč na 30 000 Kč za rok. S osvobozením těchto příjmů od daně dále souvisí i osvobození od platby povinného pojistného na sociální a zdravotní pojištění (Vostatek, 2012). Spoření tak zaměstnavatelům umožňuje aktivně se zapojit do systému starobního zaopatření svých zaměstnanců a slouží jako vhodný nástroj motivace.

5.1.2 Poskytované dávky

Naspořená částka je účastníkovi vyplácena buď v podobě pravidelně vyplácené renty, nebo jednorázovým vyrovnáním. Nárok na výplatu dávky z doplňkového penzijního spoření vzniká při splnění podmínky minimální doby spoření 5 let a současně dosažením věku,

který je o pět let nižší než důchodový věk pro odchod do řádného starobního důchodu. Pouze nárok na jednorázové vyrovnání vzniká až dosažením důchodového věku. V případě smrti účastníka přecházejí naspořené částky na osobu uvedenou ve smlouvě nebo se stávají předmětem dědictví (MPSV, 2013).

5.2 II. pilíř – zaměstnanecké penzijní systémy

Řada evropských států se z důvodu zajištění udržitelnosti základních schémat důchodového zabezpečení snaží diverzifikovat financování zabezpečení na stáří. Jejich cílem je postupně omezit váhu povinného průběžně financovaného pilíře důchodového systému a částečně přesunout odpovědnost za zabezpečení ve stáří na jednotlivce. K tomu výrazným způsobem napomáhají i doplňková zaměstnanecká schémata druhého pilíře, která představují určitou formu podnikového zaopatření, a která řadu let fungují například v Dánsku, Německu, Irsku, Švédsku či Velké Británii. Tyto penzijní plány prostřednictvím vazby na zaměstnání výrazně posilují zásluhovost. Pravidla a podmínky pro účast a získávání dávek poskytovaných z těchto systémů se napříč jednotlivými členskými státy značně liší. Jejich zavádění zaměstnavateli stejně jako účast zaměstnanců v nich je dobrovolná. Správu těchto schémat obvykle zabezpečují soukromé pojišťovny, penzijní fondy, penzijní pokladny či samotný zaměstnavatel. Jsou definovány buď dávkově, nebo příspěvkově. Dávky jsou vypláceny jako doživotní nebo naopak jednorázové plnění. Jelikož se dá očekávat pomalejší zvyšování výše vypláceného důchodu z prvního pilíře ve srovnání s růstem mezd, váha druhého pilíře dodatečných penzijních úspor bude do budoucna posilovat. U zaměstnaneckých schémat se v současnosti prosazuje spíše příspěvkově definovaný penzijní plán, kde zaměstnavatel nese rizika spojená s všeobecným stárnutím. Státy, ve kterých jsou zaměstnavatelská penzijní schémata zavedena, se na jedné straně snaží motivovat občany k účasti v systému zaměstnaneckých penzí, na druhou stranu však také zpřísňují a zprůhledňují dohled nad penzijními fondy hospodařícími s prostředky účastníků (Musilová, Šlapák a Holub, 2011).

V České republice bohužel prostor pro vznik zaměstnaneckých penzijních fondů dosud neexistuje. Přestože jsou pravidla jejich činnosti legislativně upravena již od roku 2006, jejich provozování je dovoleno pouze institucím zaměstnaneckého penzijního pojištění,

kterým bylo uděleno povolení v jiném členském státě Evropské unie nebo Evropského hospodářského prostoru než je Česká republika (Česko, 2006). Model II. pilíře v pojetí Světové banky či OECD se tedy v našich podmínkách nevyskytuje.

5.3 I. pilíř českého důchodového systému – veřejné důchodové pojištění

Základním stavebním kamenem českého důchodového systému je veřejné důchodové pojištění, které je součástí celkových veřejných financí. Vychází ze zákona č. 155/1995 Sb., který obsahuje jednotnou úpravu důchodového pojištění pro případ stáří, invalidity či úmrtí živitele, a to pro všechny skupiny pojištěnců. Jedná se o povinný, státem spravovaný průběžně financovaný penzijní plán. Průběžný způsob financování je založen na mezigenerační solidaritě, kdy současní ekonomicky aktivní jedinci formou příspěvků na důchodové pojištění odvedených do systému financují právě vyplácené důchody. Účast v systému je povinná pro všechny ekonomicky aktivní osoby a připouští i omezenou účast osob nevýdělečných. Hlavními skupinami pojištěnců jsou zaměstnanci a osoby samostatně výdělečně činné. Na platbách pojistného zaměstnanců participují i jejich zaměstnavatelé, u nichž je účast v systému z jejich pozice povinná. Tento základní pilíř je dávkově definovaný.

Dávky jsou vypláceny ze státního rozpočtu – do roku 1992 byly financovány prostřednictvím výnosů daně ze mzdy, od roku 1993 jsou hrazeny z pojistného na důchodové pojištění. Jelikož jsou výdaje na důchody povinnými výdaji státního rozpočtu, představují pro příjemce dávek určitou garanci pravidelného příjmu. Aby však byla zajištěna finanční udržitelnost veřejného důchodového systému, může být výše dávek státem upravována (Rytířová, 2013).

Systém obsahuje některé dynamické prvky, jako např. rostoucí důchodový věk, aktualizaci hodnot příjmů pojištěnců při výpočtu výše důchodu reagující na růst úrovně platů, možnost zvyšování redukčních hranic u osobního vyměřovacího základu a pravidla pro valorizaci důchodů v závislosti na vývoji inflace a růstu mezd (Cipra, 2012).

5.3.1 Odvody do systému ve formě pojistného

Pojistné na důchodové pojištění je součástí pojistného na sociální zabezpečení, které zároveň zahrnuje i pojistné na nemocenské pojištění, sloužící jako náhrada příjmu při dočasné pracovní neschopnosti občana způsobené nemocí či úrazem, a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Základní legislativní úprava sociálního zabezpečení vychází ze zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Pojistné na sociální zabezpečení je příjmem státního rozpočtu a jeho správu vykonávají okresní správy sociálního zabezpečení. Od roku 1996 je zaveden v rámci státního rozpočtu zvláštní účet pro příjmy a výdaje na důchodové pojištění s tím, že tyto příjmy jsou účelově určeny pouze pro výplatu dávek důchodového pojištění. Hlavními skupinami poplatníků pojistného na sociální zabezpečení jsou zaměstnavatelé, zaměstnanci a při splnění určitých podmínek i osoby samostatně výdělečně činné. Zaměstnavatelé jsou poplatníky pojistného na nemocenské pojištění, pojistného na důchodové pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, a to povinně z titulu pozice zaměstnávajícího. Zaměstnanci pak mají povinnost platit pojistné na důchodové pojištění a pojistné na nemocenské pojištění (Ženíšková, 2014).

Vyměřovací základ pro výpočet pojistného na sociální zabezpečení se u zaměstnavatele stanoví jako úhrn vyměřovacích základů jeho zaměstnanců, kteří jsou účastní nemocenského a důchodového pojištění. Vyměřovacím základem pro výpočet pojistného na důchodové pojištění zaměstnance je úhrn započitatelných příjmů, které jsou až na několik stanovených výjimek zároveň předmětem daně z příjmů fyzických osob, a které mu byly zaměstnavatelem zúčtovány v rozhodném období kalendářního měsíce v souvislosti se zaměstnáním, a to jak v penězích, tak i v nepeněžní podobě. Vyměřovací základ zaměstnance je shora omezen stropem ve výši 48násobku průměrné mzdy (Ženíšková, 2014).

Zaměstnavatelé odvádějí do státního rozpočtu pojistné ve výši 31,5 % z vyměřovacího základu pro výpočet pojistného na sociální zabezpečení. Jejich nákladem z titulu zaměstnávání je 25 % úhrnu vyměřovacích základů jeho zaměstnanců, složených z pojistného na nemocenské pojištění (2,3 %), pojistného na důchodové pojištění (21,5 %) a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (1,2 %). Samotný zaměstnanec nese k tíži

pojistné ve výši 6,5 % ze svého měsíčního vyměřovacího základu, které mu zaměstnavatel sráží z jeho výplaty a spolu se svým pojistným odvádí na účet příslušné okresní správy sociálního zabezpečení. Zaměstnanci jsou tedy poplatníky pojistného, plátcem jejich příspěvku je však jejich zaměstnavatel. V případě zaměstnaneckého poměru se tedy na celkovém odvodu sociálního pojištění podílí jak zaměstnanec, tak i zaměstnavatel. Zaměstnavatel se na celkovém pojistném na důchodové pojištění podílí téměř 77 %.

Tabulka 9: Sazby pojistného na sociální zabezpečení v roce 2014

Poplatník	Nemocenské pojištění	Důchodové pojištění	Státní politika zaměstnanosti	CELKEM
Zaměstnanec	0,0 %	6,5 %	0,0 %	6,5 %
Zaměstnavatel	2,3 %	21,5 %	1,2 %	25,0 %
CELKEM	2,3 %	28,0 %	1,2 %	31,5 %

Zdroj: Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Vlastní zpracování.

5.3.2 Poskytované dávky

V rámci důchodového zabezpečení jsou ze systému vypláceny čtyři druhy dávek, a to důchody starobní, invalidní, vdovské a vdovecké a sirotčí. Předmětem dalšího zájmu budou pouze důchody starobní, které se na celkovém počtu důchodů k 30. 9.2014 podílely zhruba 68 % (ČSSZ, 2014).

5.3.3 Starobní důchod

Nárok na řádný starobní důchod je podmíněn dosažením důchodového věku a získáním potřebné doby pojištění. *Věk potřebný pro vznik nároku na starobní důchod* je diferencován, a to podle pohlaví, počtu vychovaných dětí u žen a podle roku narození (Cipra, 2012). Muž narozený do roku 1935 mohl odejít do starobního důchodu dosažením 60. roku svého věku, u žen do tohoto ročníku narození se věk potřebný pro vznik nároku na starobní důchod odvíjel od počtu vychovaných dětí (od 57 let u bezdětných až po 53 let pro ty, které vychovaly 5 a více dětí). Přehled postupného navyšování důchodového věku uvádí tabulka v Příloze A. Pro pojištěnce narozené od roku 1977 dochází bez ohledu na

pohlaví či počet vychovaných dětí k navýšení důchodového věku vždy o 2 měsíce pro každý další ročník, a to bez jakéhokoliv omezení.

Doba důchodového pojištění je tvořena dobou výdělečné činnosti, kdy je do systému odváděno pojistné, a náhradními dobami pojištění, během nichž se pojistné neplatí. Náhradní doby se do celkové doby pojištění započítávají za určitých podmínek a omezení. V některých případech se započítávají pouze v rozsahu 80 % (např. doba nezaměstnanosti, doba pobírání dávek nemocenského pojištění po skončení zaměstnání, doba pobírání invalidního důchodu aj.), jindy se neredukují (v případě vojenské služby, období péče o dítě do 4 let věku a doby péče o bezmocnou nebo závislou osobu). Potřebnou dobu pojištění na řádný starobní důchod v základní podobě udává následující tabulka (Příb a Voříšek, 2012).

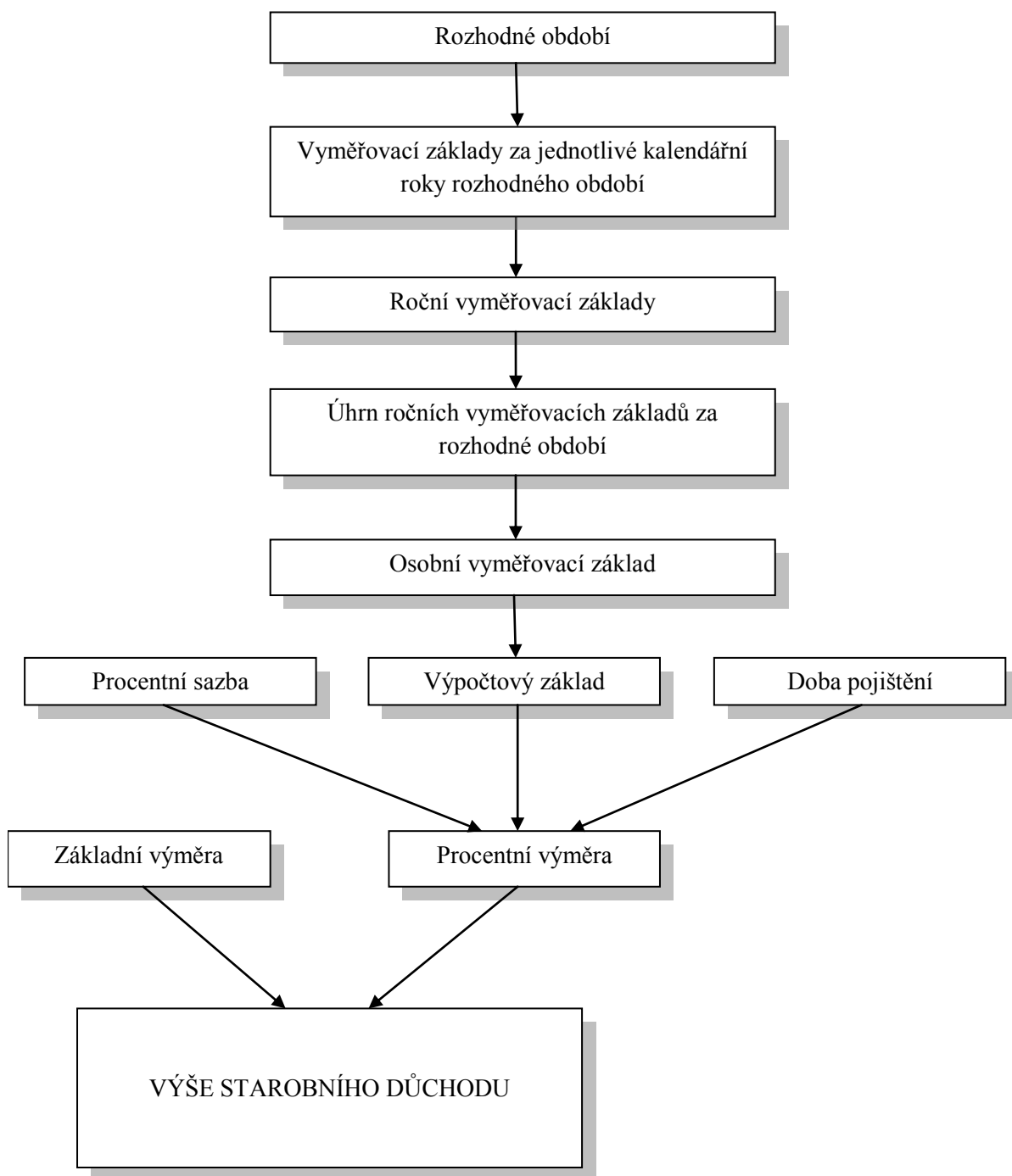
Tabulka 10: Potřebná doba pojištění pro nárok na řádný starobní důchod

Potřebná doba pojištění v letech	Dosažení důchodového věku v roce
25	před rokem 2010
26	2010
27	2011
28	2012
29	2013
30	2014
31	2015
32	2016
33	2017
34	2018
35	po roce 2018

Zdroj: PŘÍB, J. a V. VOŘÍŠEK. Důchodové předpisy s komentářem. Vlastní zpracování.

5.3.4 Konstrukce důchodu

Starobní důchod se skládá ze dvou složek, a to základní výměry a procentní výměry. Pevná základní výměra spolu s konstrukcí výpočtového základu způsobuje nivelizaci důchodů a demonstruje tak princip solidarity v systému. Oproti tomu procentní výměra důchodu je postavena na principu zásluhovosti, neboť odráží velikosti výdělků zaměstnance v aktivním věku (Klazar, 2011). Výpočet starobního důchodu v jednotlivých krocích znázorňuje následující model:

Obrázek 4: Schéma konstrukce důchodu

Zdroj: CIPRA, T. Penze: Kvantitativní přístup, s. 317 a 328. Vlastní zpracování.

Rozhodným obdobím pro stanovení osobního vyměřovacího základu je období, které začíná kalendářním rokem následujícím po roce, v němž pojištěnec dosáhl 18 let věku, a končí kalendářním rokem, který předchází roku přiznání důchodu. Zpravidla se však nezahrnuje období před rokem 1986. Pro výpočet důchodu se tedy zohledňují všechny příjmy od roku 1986 až do konce roku, který předchází přiznání důchodu. Aby nedocházelo k rozměňování osobního vyměřovacího základu, vyloučí se z rozhodného období při výpočtu důchodu doby, během nichž pojištěnec nepracoval a nedosahoval tedy příjmu, jako jsou např. doba dočasné pracovní neschopnosti, ošetřování člena rodiny, dny neplaceného volna, pobírání starobního důchodu, vedení uchazeče o zaměstnání v evidenci úřadu práce aj. (Příb a Voříšek, 2012).

Aby *vyměřovací základy za jednotlivé kalendářní roky* rozhodného období odpovídaly mzdové úrovni roku předcházejícímu odchodu do důchodu, vynásobí se koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu. Tento koeficient slouží k indexování minulých výdělků pojištěnce v závislosti na růstu průměrné mzdy v národním hospodářství. Pro každý rok přiznání důchodu existuje jedinečná posloupnost koeficientů v intervalu od roku 1986 do roku předcházejícího okamžiku přiznání starobního důchodu (Cipra, 2012). Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu se stanoví jako podíl všeobecného vyměřovacího základu, který o dva roky předchází roku přiznání starobního důchodu, vynásobeného přepočítacím koeficientem, a všeobecného vyměřovacího základu roku, za který se roční vyměřovací základ vypočítává. Hodnota všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok předcházející roku přiznání důchodu činí vždy 1,0000. Všechny tyto hodnoty jsou každoročně zveřejňovány prováděcím předpisem (Příb a Voříšek, 2012).

Osobní vyměřovací základ představuje měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů v rozhodném období po odečtení vyloučených dob a vyjadřuje tak životní úroveň jedince v rozhodném období. S určitými omezeními zde tedy existuje provázanost životní úrovně jedince v období ekonomické aktivity s jeho životní úrovní ve stáří. Osobní vyměřovací základ zaměstnanců je ve zjednodušené podobě vyjádřen jejich hrubou mzdou (Klazar, 2011). Jeho výpočet (1) lze zapsat jako:

$$OVZ = 30,4167 * \left(\frac{RVZ}{KD} \right) \quad (1)$$

OVZ ..... *osobní vyměřovací základ*

RVZ ..... *úhrn ročních vyměřovacích základů za rozhodné období*

KD ..... *počet kalendářních dnů připadajících na rozhodné období,
snížený o počet kalendářních dnů vyloučených dob*

(Česko, 1995)

Základním stavebním kamenem konstrukce důchodu je tzv. *výpočtový základ*. Je jedním z prvků procentní výměry, která představuje zásluhovou složku důchodu. Jedná se o redukovaný osobní vyměřovací základ vypočtený z hrubých výdělků jednotlivce. Cílem použití redukčních hranic je eliminovat rozdíly mezi různými příjmovými skupinami pojištěnců a dosáhnout tak určité míry solidarity. Právě vysoká míra solidarity vedoucí k nivelizaci důchodů byla však v roce 2010 napadena nálezem Ústavního soudu, a to s argumentací na nedostatečnou garanci přiměřeného hmotného zabezpečení ve stáří u pojištěnců s vysokými příjmy. Proto došlo s platností od září 2011 k provedení tzv. „malé důchodové reformy“, jejímž důsledkem je mírné snížení důchodů u jedinců s nízkými předdůchodovými příjmy, a to ve prospěch jedinců s vyššími předdůchodovými příjmy. Jednotlivé prvky konstrukce výpočtového základu se tak od září 2011 postupně mění s tím, že konečné stavu je dosaženo v roce 2015 (Příb a Voříšek, 2012).

Základní výměra je od roku 2011 jednotná pro všechny důchody a je stanovena procentní výměrou ve výši 9 % průměrné mzdy měsíčně. Mění se automaticky vždy od počátku každého kalendářního roku (Příb a Voříšek, 2012). Pro rok 2014 činí základní výměra pro všechny důchody 2.340 Kč měsíčně (Česko, 2013).

Procentní výměra se určí vynásobením délky doby pojištění (včetně náhradních dob), přírůstkového faktoru ve tvaru konstantní procentní sazby a výpočtového základu (Cipra, 2012). Výše procentní výměry činí za každý celý rok doby pojištění 1,5 % výpočtového základu měsíčně, nejméně však 770 Kč měsíčně (Příb a Voříšek, 2012).

Výši starobního důchodu (2) lze tedy spočítat takto:

$$S = ZV + 0,015 * VZ * CDP + (0,015 \text{ nebo } 0,004) * VZ * DDP \quad (2)$$

S ..... výše starobního důchodu

ZV ..... základní výměra

VZ ..... výpočtový základ pojištěnce

CDP ..... celková doba pojištění od ukončení povinné školní docházky do vzniku nároku na starobní důchod v celých kalendářních rocích (365 kalendářních dnů)

0,015 ..... koeficient procentní sazby

DDP ..... počet časových úseků dodatečné doby pojištění (výdělečná činnost konaná po vzniku nároku na starobní důchod)

0,015 nebo 0,004 ..... koeficient nárůstu procentní výměry v závislosti na pobírání, omezení či nepobírání důchodu v případě výdělečné činnosti konané po vzniku nároku na starobní důchod

(Cipra, 2012)

6. Ověření základních principů systému veřejného důchodového pojištění

Český systém důchodového pojištění je považován za vysoce solidární. Solidarita se zde projevuje jako mezigenerační, kdy současní ekonomicky aktivní jedinci financují formou odvedených příspěvků na důchodové pojištění právě vyplácené důchody. V systému se ale projevuje také intragenerační solidarita, která bude předmětem podrobnějšího zkoumání, a která se vyznačuje přerozdělováním příjmů od pojištěnců s vyššími příjmy k pojištěncům s nízkými příjmy. Cílem českého důchodového systému je zaručit každému jedinci v poproduktivním období přiměřené finanční zabezpečení.

Aby však mohl být veřejný důchodový systém považován za důchodové pojištění, kdy stát přislíbí budoucí plnění proti zaplaceným příspěvkům, musí zde být obsažen také prvek ekvivalence, tedy určitý vztah mezi výší předchozího pracovního příjmu (a z něho odvedeného pojistného) a výší přiznaného důchodu, tak aby mohla být zaměstnancům zajištěna podobná životní úroveň i po skončení ekonomické aktivity.

Je evidentní, že tyto dva principy českého důchodového systému jsou protichůdné a není možné dosahovat jejich současného naplnění. Čím vyšší je míra přerozdělování důchodových nároků, tím více musejí být omezeny pojistné prvky systému.

6.1 Metodologie a data

Tato práce vychází z mikroekonomického pojetí sledované problematiky – pomocí modelování životních trajektorií měří dopady účasti v důchodovém systému na jednotlivce. Nejprve analyzuje přerozdělení důchodových práv uvnitř generace se zřetelem na různé příjmové kategorie zaměstnanců, poté za pomoci odhadování celoživotních příjmů, z nich odvozeného pojistného a celoživotního důchodu sleduje míru návratnosti vložených finančních prostředků do systému (tedy výnosnost těchto prostředků).

Data vstupující do těchto mikroekonomických modelů pracují s řadou zjednodušujících předpokladů a omezení vyjmenovaných níže u jednotlivých kapitol. Přesto je třeba

zdůraznit, že se práce zabývá pouze veřejnou částí systému důchodového pojištění (tzv. I. pilířem) a rovněž výlučně zabezpečením ve stáří, tedy konkrétně starobními důchody. Pro provedení analýz bylo nezbytné stanovit předpoklady tzv. „modelového jedince“, který je reprezentován mužem pracujícím na základě zaměstnaneckého poměru, a který ve svém statusu kondenzuje vždy průměrné hodnoty časových a finančních veličin. Výpočty abstrahují od alternativních variant, jako je např. nesplnění podmínek pro odchod do řádného starobního důchodu, možnost odchodu do předčasného starobního důchodu či naopak přesluhování, souběh více typů důchodů aj.

Z důvodu srovnatelnosti jsou veškeré ekonomické veličiny přepočítány na čistou současnou hodnotu aktualizovanou k okamžiku odchodu do důchodu. Díky tomu není nutné při výpočtech zohledňovat růst průměrné hrubé mzdy nebo růst cenové hladiny během sledovaného období, zhodnocení vložených prostředků ve formě odvedeného pojistného, ani míru zvyšování již přiznaných starobních důchodů, která se odvíjí od inflace a reálného růstu mezd.

Při analýze byly využity ekonomické ukazatele měřící dopad důchodového systému na jedince, konkrétně čistý náhradový poměr, čistý výnos a míra návratnosti vložených finančních prostředků.

Modely pracují s údaji dostupnými z veřejné databáze Českého statistického úřadu a Ministerstva práce a sociálních věcí.

Předpokládá se, že použité mikroekonomické modely:

- umožní *ověřit princip intragenerační solidarity* mezi příjmově diferencovanými pojištěnci,
- pomohou prokázat závislost dávek na předchozích výdělcích, tedy zda je v systému obsažen *prvek ekvivalence*,
- vyhodnotí *výhodnost účasti pojištěnce v českém systému důchodového pojištění*.

6.2 Modelový výpočet starobního důchodu

V kapitole 5.3.4 byla provedena teoretická analýza faktorů, které ovlivňují výši přiznaného důchodu. Úroveň příjmu, kterou může jednotlivec očekávat po odchodu do důchodu, se tedy odvíjí od vývoje průměrné mzdy v ekonomice, která udává výši základní výměry a úrovně redukčních hranic, a dále také od osobního vyměřovacího základu jednotlivce a od doby, po kterou byl účasten důchodového pojištění, tedy v tomto případě od doby zaměstnání.

Níže uvedený model pracuje s následujícími zjednodušujícími předpoklady:

- Zaměstnanec splňuje podmínky pro odchod do řádného starobního důchodu (tj. získal potřebnou dobu pojištění a dosáhl důchodového věku)¹.
- Nedošlo k souběhu pobírání důchodu a výdělečné činnosti, resp. k odložení výplaty řádného starobního důchodu po dobu další výdělečné činnosti.
- Starobní důchod byl přiznán v roce 2014 – rozhodným obdobím je tedy období let 1986 – 2013 (v rozhodném období je celkem 10 227 kalendářních dnů).
- Zaměstnanec získal 42 let doby důchodového pojištění.
- Vyloučené doby jsou nulové.
- Náhradní doby jsou nulové.
- Hrubé roční výdělky (viz Příloha B) jsou odvozeny od příslušného násobku všeobecného vyměřovacího základu (Příb a Voříšek, 2012), který přibližně odpovídá průměrné hrubé mzdě na přepočteného zaměstnance v daném roce (ČSÚ, 2015).

Základní parametry pro výpočet důchodu v roce 2014 jsou uvedeny v následující tabulce:

---

¹ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění umožňuje také odchod do předčasného starobního důchodu před dovršením důchodového věku, k této variantě však modelové příklady nepřihlíží.

Tabulka 11: Parametry pro výpočet důchodu pro rok 2014

Výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2012	25 903 Kč
Výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2012	1,0015
Redukční hranice pro stanovení výpočtového základu	
I. redukční hranice	11 415 Kč
II. redukční hranice	30 093 Kč
III. redukční hranice	103 768 Kč
Základní výměra důchodu pro rok 2014	2 340 Kč

Zdroj: Vyhláška č. 296/2013 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2012, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2012, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2014 a základní výměry důchodu stanovené pro rok 2014 a o zvýšení důchodů v roce 2014. Vlastní zpracování.

První dva parametry uvedené v tabulce slouží k výpočtu koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu, který se stanoví jako podíl všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu, vynásobeného přepočítacím koeficientem, a všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, za který se vypočítává roční vyměřovací základ (Příb a Voříšek, 2012).

Hrubé roční výděly jednotlivých příjmových kategorií ve sledovaném období před odchodem do důchodu jsou v tomto případě představovány příslušnými násobky všeobecného vyměřovacího základu. Za předpokladu, že koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu aktualizuje hodnoty k poslednímu roku ekonomické aktivity zaměstnance v závislosti na růstu průměrné mzdy, a že všeobecný vyměřovací základ lze přibližně ztotožnit s výší průměrné hrubé mzdy v daném roce, jsou jednotlivé násobky valorizovaných ročních vyměřovacích základů za sledované období po přepočtu koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu téměř konstantní.

Tabulka 12: Hrubé roční výdělky zaměstnance ve sledovaném období přepočítané na roční vyměřovací základy

Rok	KNNVZ	Výdělky ve výši n-násobku všeobecného vyměřovacího základu v Kč							
		0,5 x VVZ		1 X VVZ		2 x VVZ		3 x VVZ	
		Výdělky	Roční vyměř. základ	Výdělky	Roční vyměř. základ	Výdělky	Roční vyměř. základ	Výdělky	Roční vyměř. základ
1986	8,7523	17 784	155 651	35 568	311 302	71 136	622 604	106 704	933 906
1987	8,5730	18 156	155 652	36 312	311 303	72 624	622 606	108 936	933 909
1988	8,3819	18 570	155 652	37 140	311 304	74 280	622 608	111 420	933 912
1989	8,1836	19 020	155 653	38 040	311 305	76 080	622 609	114 120	933 913
1990	7,8947	19 716	155 652	39 432	311 304	78 864	622 608	118 296	933 912
1991	6,8412	22 752	155 651	45 504	311 302	91 008	622 604	136 512	933 906
1992	5,5861	27 864	155 652	55 728	311 303	111 456	622 605	167 184	933 907
1993	4,4597	34 902	155 653	69 804	311 305	139 608	622 610	209 412	933 915
1994	3,7619	41 376	155 653	82 752	311 305	165 504	622 610	248 256	933 915
1995	3,1745	49 032	155 653	98 064	311 305	196 128	622 609	294 192	933 913
1996	2,6811	58 056	155 654	116 112	311 308	232 224	622 616	348 336	933 924
1997	2,4254	64 176	155 653	128 352	311 305	256 704	622 610	385 056	933 915
1998	2,2186	70 158	155 653	140 316	311 306	280 632	622 611	420 948	933 916
1999	2,0499	75 930	155 649	151 860	311 298	303 720	622 596	455 580	933 894
2000	1,9230	80 940	155 648	161 880	311 296	323 760	622 591	485 640	933 886
2001	1,7720	87 840	155 653	175 680	311 305	351 360	622 610	527 040	933 915
2002	1,6512	94 266	155 653	188 532	311 305	377 064	622 609	565 596	933 913
2003	1,5470	100 614	155 650	201 228	311 300	402 456	622 600	603 684	933 900
2004	1,4507	107 292	155 649	214 584	311 297	429 168	622 595	643 752	933 892
2005	1,3792	112 854	155 649	225 708	311 297	451 416	622 593	677 124	933 890
2006	1,2939	120 300	155 657	240 600	311 313	481 200	622 625	721 800	933 938
2007	1,2051	129 162	155 654	258 324	311 307	516 648	622 613	774 972	933 919
2008	1,1143	139 680	155 646	279 360	311 291	558 720	622 582	838 080	933 873
2009	1,0768	144 546	155 648	289 092	311 295	578 184	622 589	867 276	933 883
2010	1,0577	147 156	155 647	294 312	311 294	588 624	622 588	882 936	933 882
2011	1,0338	150 558	155 647	301 116	311 294	602 232	622 588	903 348	933 882
2012	1,0015	155 418	155 652	310 836	311 303	621 672	622 605	932 508	933 907
2013	1,0000	155 418	155 418	310 836	310 836	621 672	621 672	932 508	932 508
Celkem	-	2 263 536	4 358 002	4 527 072	8 715 988	9 054 144	17 431 966	13 581 216	26 147 945

Poznámka: KNNVZ = koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu, VVZ = všeobecný vyměřovací základ

Zdroj: MPSV. Důchodová kalkulačka. Vlastní zpracování.

Po dosazení do vzorce (1) jsou pro jednotlivé příjmové kategorie získány následující hodnoty osobního vyměřovacího základu. Z důvodu absence vyloučených dob je možno dělit úhrn ročních vyměřovacích základů násobený průměrným počtem dnů v kalendářním měsíci (30,4167) celkovým nesníženým počtem dnů v rozhodném období, tj. číslem 10 227.

Tabulka 13: Výpočet řádného starobního důchodu pro různé úrovně výdělků

Položka výpočtu	Vyměřovací základ ve výši			
	0,5 x VVZ	1 X VVZ	2 x VVZ	3 x VVZ
Osobní vyměřovací základ před redukcí v Kč	12 962	25 923	51 846	77 769
Výpočtový základ v Kč (osobní vyměřovací základ po redukcí)	11 818	15 188	21 057	26 760
Procentní výměra důchodu v Kč	7 446	9 569	13 266	16 859
Základní výměra důchodu v Kč	2 340	2 340	2 340	2 340
Celková výše důchodu v Kč	9 786	11 909	15 606	19 199

Poznámka: VVZ = všeobecný vyměřovací základ

Zdroj: Vlastní

Výpočtový základ pro rok 2014 se stanoví tak, že částka osobního vyměřovacího základu do výše I. redukční hranice se započítává plně, interval od I. redukční hranice do II. redukční hranice se započítává 26 %, z částky nad II. redukční hranici do III. redukční hranice se počítá 22 % a z částky nad III. redukční hranice se počítají 3 % (Česko, 2011).

Výše důchodové dávky zaměstnance, který odchází do řádného starobního důchodu během roku 2014, je závislá od doby pojištění (v tomto případě 42 let) a od výše jeho ročních vyměřovacích základů (resp. hrubých výdělků) v období let 1986 – 2013. Každý celý rok doby pojištění je započítán ve výši 1,5 % výpočtového základu měsíčně, tzn. koeficient procentní výměry důchodu činí $0,015 * 42 \text{ let} = 0,63$. Procentní výměra důchodu je tedy redukovanou složkou důchodu odrážející životní úroveň jedince v rozhodném období – v části období jeho ekonomické aktivity. Po přičtení pevné složky důchodu – základní výměry ve výši 2 340 Kč – lze z tab. č. 13 zjistit celkovou výši důchodu pro různé úrovně výdělků.

Pro přehlednější srovnání lze určit tzv. „čistý náhradový poměr“, který je definován jako podíl výše nově přiznaného starobního důchodu v roce po odchodu do důchodu k čistému výdělku v roce před odchodem do důchodu. Čistý výdělek se stanoví jako hrubý výdělek po odečtení zdravotního a sociálního pojištění a daně z příjmu.² Čím vyšší je tento ukazatel, tím nižší pokles životní úrovně zaznamená jedinec při odchodu do důchodu.

Tabulka 14: Čistý náhradový poměr v % u starobního důchodu přiznaného v roce 2014

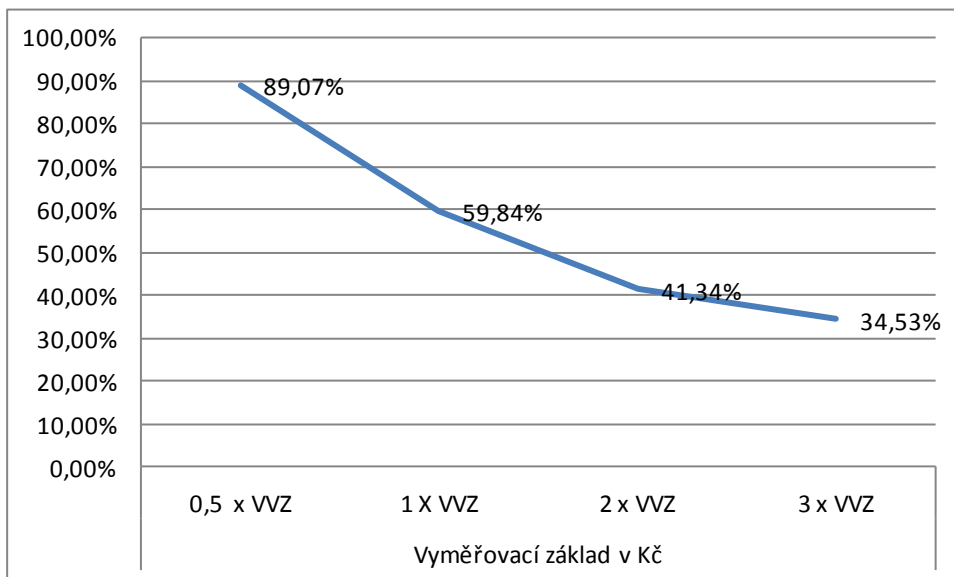
Položka výpočtu	Vyměřovací základ ve výši			
	0,5 x VVZ	1 X VVZ	2 x VVZ	3 x VVZ
Celková výše přiznaného důchodu v Kč	9 786	11 909	15 606	19 199
Hrubý měsíční výdělek v Kč před odchodem do důchodu	12 952	25 903	51 806	77 709
Čistý měsíční výdělek v Kč před odchodem do důchodu	10 987	19 903	37 751	55 600
Čistý náhradový poměr	89,07 %	59,84 %	41,34 %	34,53 %

Zdroj: Vlastní

S rostoucím měsíčním výdělkem se přiznaný starobní důchod zvyšuje, avšak tempo růstu má klesající tendenci. Tato skutečnost je způsobena jednak podílem pevné základní výměry v dávce starobního důchodu, který se s rostoucími příjmy snižuje, a rovněž také konstrukcí výpočtového základu za pomoci nastavení redukčních hranic, která výdělky vstupující do výpočtu důchodu určitým způsobem omezuje. Na druhé straně odvody do systému důchodového pojištění se s rostoucími výdělkami zvyšují stejným tempem a nejsou kromě zastropování ve výši 48násobku průměrné mzdy nijak omezeny, a proto především

² Postup výpočtu daně ze mzdy upravuje zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. Základ daně z příjmů tvoří superhrubá mzda (hrubá mzda navýšená o 34 %), daň se vypočítá ve výši 15 % ze základu daně a sníží se o 2 070 Kč (sleva na poplatníka). Pojistné na zdravotní pojištění se sráží ze mzdy ve výši 4,5 % vyměřovacího základu zaměstnance (zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na veřejné zdravotní pojištění, ve znění pozdějších předpisů). Pojistné na sociální zabezpečení se sráží ze mzdy ve výši 6,5 % vyměřovacího základu zaměstnance.

u jedinců s vyššími příjmy vzniká velký nepoměr mezi výší příspěvku do systému a výší přiznaného důchodu.

Poznámka: VVZ = všeobecný vyměřovací základ

Obrázek 5: Čistý náhradový poměr v % pro různé úrovně výdělků

Zdroj: Vlastní

Pomocí čistého náhradového poměru, respektive pomocí rozdílu tohoto ukazatele u nízkopříjmových a vysokopříjmových jedinců lze sledovat prvek příjmové solidarity v důchodovém systému. Čím větší je tento rozdíl, tím více systém přerozděluje prostředky od bohatších k chudším. V tabulce jsou porovnávány předdůchodové příjmy a přiznané starobní důchody u osob s různými úrovněmi výdělků. V našem modelovém případě se tyto hodnoty pohybují od 89% náhrady předdůchodového příjmu u zaměstnanců s výdělkem ve výši poloviny průměrné mzdy až k 35% náhradě předdůchodového příjmu u zaměstnanců s výdělkem ve výši trojnásobku průměrné mzdy. Z výše uvedeného vyplývá, že český důchodový systém se (i přes provedené parametrické úpravy v roce 2011) vyznačuje vysokým stupněm příjmové solidarity v rámci jedné generace. Míra náhrady předdůchodových příjmů je relativně vyšší u osob s nízkými příjmy než u osob s vysokými výdělky. Tato opatření při výpočtu důchodové dávky mají za cíl zabránit poklesu příjmů jedince v důchodovém věku pod určitou přijatelnou úroveň.

6.3 Modelový výpočet celoživotního pojistného odvedeného do systému a získaného starobního důchodu

Prvky charakteristické pro princip ekvivalence (neboli zásluhovosti) systému jsou zřejmé již ze samotné konstrukce výpočtu důchodu. Závislost důchodové dávky na předchozích příjmech (a tedy i na odvodech do systému) je možné pozorovat při výpočtu procentní výměry důchodu, kdy je každý celý rok doby důchodového pojištění ohodnocen částkou ve výši 1,5 % redukovaného osobního vyměřovacího základu. *Osobní vyměřovací základ je veličina, která vychází z předchozích výdělků jedince* a vyjadřuje tedy životní úroveň v určitém období jeho ekonomické aktivity. Délka placení pojistného tak pozitivně ovlivňuje výši budoucího důchodu. *Tato vazba mezi příspěvky a dávkami je* však vzhledem k současné aplikaci solidárních prvků v konstrukci důchodu (které byly uvedeny v předcházející kapitole) výrazně *omezena*. S ohledem na potřebu vyrovnaného účtu průběžného důchodového systému je zásluhovost přiznané dávky závislá spíše na výši pojistného, které bude do systému odváděno v budoucnu, nežli na pojistném odvedeném během aktivního života jedince.

Pokud by měla být sledována zásluhovost z pohledu jednotlivce v absolutních hodnotách, neboli hodnocena návratnost investic do důchodového systému, je třeba porovnat úhrn odvedeného pojistného na důchodové pojištění za období aktivního života zaměstnance a předpokládaný úhrn obdržených dávek za období strávené ve starobním důchodu.

Modelový výpočet celoživotního pojistného a celoživotního důchodu tak zachycuje poměrně dlouhé období zahrnující interval pracovního života i dobu strávenou na odpočinku. Pro určení věku potřebného pro odchod do důchodu je třeba nejprve stanovit jednotlivé ročníky narození – předmětem sledování jsou výhradně muži narození v intervalu let 1935 až 1952, kteří nastupují na trh práce dovršením 20. roku svého věku. Dobou účasti na důchodovém pojištění je po celé období pracovního života jedince doba zaměstnání na základě pracovního poměru. Dosažením důchodového věku tento modelový „muž – zaměstnanec“ vždy skutečně ukončí svoji pracovní kariéru a stává se výlučně příjemcem řádného starobního důchodu.

Model se snaží co nejvěrněji zachytit skutečnost, přičemž výpočty zohledňují právě platná pravidla a legislativu (aktuální výši příspěvků do systému pro jednotlivá období, participaci zaměstnavatelů na odvodech i měnící se parametry včetně způsobu konstrukce dávky starobního důchodu).

Veškeré ekonomické veličiny jsou časově vztaženy k okamžiku ukončení pracovní činnosti. Pojistné je naposledy odváděno z výdělků (představovaných všeobecným vyměřovacím základem) roku přecházejícího odchodu do důchodu – tyto aktualizované výděvky posledního roku ekonomické aktivity slouží jako základna pro výpočet pojistného během celého období pracovního života jedince. Posléze přiznaný starobní důchod je vypočítán z vyměřovacího základu, do něhož vstupují také výděvky naposledy za rok předcházející odchodu do důchodu (v tomto roce je koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu roven 1,0000, což znamená, že aktualizovaná hodnota výdělku se rovná skutečné výši výdělku dosaženého v tomto roce) a veškeré předchozí výděvky ve sledovaném období jsou přepočítány právě k poslednímu roku ekonomické aktivity.

Přesto bylo nutné stanovit řadu zjednodušujících předpokladů:

- Délka aktivního života zaměstnanců se zaokrouhluje na celé roky nahoru, je shodná s dobou důchodového pojištění a trvá od 20. roku věku do dosažení věkové hranice pro nárok na starobní důchod.
- Model zcela abstrahuje od vyloučených i náhradních dob.
- Celková délka období pobírání starobního důchodu vychází z průměrné doby dožití stanovené aktuálně vždy pro konkrétní věkovou skupinu a pro konkrétní rok odchodu do starobního důchodu.
- Všichni zaměstnanci splňují podmínky pro odchod do řádného starobního důchodu (tj. získali potřebnou dobu pojištění a dosáhli důchodového věku).
- Nedochází k souběhu pobírání důchodu a výdělečné činnosti, resp. k odložení výplaty řádného starobního důchodu po dobu další výdělečné činnosti.
- Průměrné hrubé roční výděvky v jednotlivých letech aktivního života jedinců (viz Příloha B) představují dvanáctinásobek průměrných hrubých měsíčních výdělků a jsou v závislosti na růstu průměrné mzdy aktualizované k poslednímu roku ekonomické činnosti zaměstnance před odchodem do důchodu – model pracuje s všeobecným

vyměřovacím základem (Příb a Voříšek, 2012), který přibližně odpovídá průměrné hrubé mzdě na přepočteného zaměstnance v daném roce (ČSÚ, 2015) a slouží zároveň jako vyměřovací základ pro výpočet pojistného na důchodové pojištění i pro výpočet starobního důchodu³.

6.3.1 Odvození celoživotního pojistného z hrubých výdělků

Byl přijat předpoklad, že zaměstnanec byl po celou dobu od vstupu na trh práce až do odchodu do důchodu bez přerušování ekonomicky aktivní, a tedy účasten důchodového pojištění, a že pravidelné měsíční příspěvky byly do systému odváděny naposledy v roce, který předchází přiznání řádného starobního důchodu konkrétní věkové kategorie.

Celoživotní pojistné je součtem úhrnů pojistného na důchodové pojištění v jednotlivých letech dle aktuálně platné legislativy, které bylo odvedeno za zaměstnance, příp. za jeho zaměstnavatele. Pojistné v jednotlivých letech představuje dvanáctinásobek měsíčního pojistného⁴ vypočítaného příslušnou sazbou z průměrných hrubých měsíčních výdělků, které jsou v závislosti na růstu průměrné mzdy aktualizované k poslednímu roku ekonomické aktivity jedince před odchodem do důchodu – průměrný hrubý měsíční výdělek aktualizovaný je tak v tomto modelu představován jednonásobkem všeobecného vyměřovacího základu platného pro období, které vždy o jeden rok předchází roku odchodu do starobního důchodu každé konkrétní věkové kategorie. Byl tedy přijat hypotetický předpoklad stále stejné výše vyměřovacího základu pro výpočet pojistného (při různých sazbách) v jednotlivých letech výdělečné činnosti, který vychází z průměrné hrubé mzdy dosažené ke konci ekonomické aktivity každého jednotlivého zaměstnance odcházejícího do důchodu. Valorizované výděvky včetně odvedeného pojistného jsou tak vztaženy ke konkrétnímu okamžiku, zohledňují růst mezd a umožňují srovnání v čase i přes měnící se kupní sílu peněz během sledovaného období. Pojistné v jednotlivých letech

---

³ Výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2014, který nesmí být nižší než všeobecný vyměřovací základ za rok předcházející, byla odhadnuta na základě dostupných údajů o průměrné hrubé měsíční mzdě v jednotlivých čtvrtletích roku 2014 zjištěné Českým statistickým úřadem (ČSÚ, 2015).

⁴ Výše měsíčního pojistného se zaokrouhluje na celé koruny nahoru.

tak spíše než absolutní částku odvedenou do systému představuje určitou část výdělku, které se zaměstnanec musel vzdát ve prospěch odvodu do systému, a za kterou by si za jiných okolností mohl koupit stejné množství zboží a služeb, jaké by mu při stejné sazbě umožňovala hodnota odpovídající poměrné části výdělku bezprostředně před odchodem do důchodu.

Přehled sazeb pojistného na důchodové pojištění v jednotlivých obdobích udává následující tabulka:

Tabulka 15: Sazby pojistného na důchodové pojištění

Období let	Příspěvek		
	zaměstnanec	zaměstnavatele	CELKEM
1993 – 1995	6,8 % ze zúčtované mzdy	20,4 % ze souhrnu zúčtovaných mezd	27,2 % z mezd
1996 – 2003	6,5 % ze zúčtované mzdy	19,5 % ze souhrnu zúčtovaných mezd	26 % z mezd
2004 – 2014	6,5 % ze zúčtované mzdy	21,5 % ze souhrnu zúčtovaných mezd	28 % z mezd

Zdroj: Zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Vlastní zpracování.

Pojistné na důchodové pojištění bylo zavedeno až zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a státní politiku zaměstnanosti, s platností od roku 1993. Tento předpis je uplatňován i v současnosti. Platba pojistného vypočteného procentní sazbou z výdělků zaměstnanec předurčuje budoucí nárok jednotlivce na starobní důchod. Na financování těchto příspěvků se podílejí jak zaměstnanci, tak i jejich zaměstnavatelé.

V předešlém období, které je předmětem sledování, tedy od padesátých let až do začátku devadesátých let 20. století, byly ze systému postupně odstraňovány charakteristické prvky pojištění. S platností od roku 1953 (na rozdíl od období let 1948 – 1952) již nebyla zaměstnancům srážena ze mzdy část důchodového pojištění, ale stala se bez další specifikace⁵ součástí daně ze mzdy. Výplata dávek pak byla financována ze zdrojů státního

⁵ Výše ani sazba pojistného nebyla konkrétně stanovena.

rozpočtu, do něhož podniky odváděly zisky nebo část zisků ve formě daně ze zisku, dále také daně z obratu a daně z mezd. V rozpočtu byl každoročně vyčleněn objem výdajů určený na dávky z pojištění zaměstnanců (Česko, 1952).

Od poloviny 50. let 20. století, kdy zaniklo národní pojištění, a vstoupil v platnost zákon o sociálním zabezpečení, vycházel princip důchodového zabezpečení z bezplatného poskytování dávek státem s tím, že zaměstnanci neplatí na důchodové zabezpečení žádné příspěvky. Sociální zabezpečování zahrnovalo kromě důchodového zabezpečení i sociální péči a další druhy zabezpečení pro konkrétní skupiny osob (Česko, 1956).

Jak uvádí Jeřábková a Salcmanová (1965), od 1. 1. 1953 platili zaměstnavatelé úhrnné nemocenské a důchodové pojistné za zaměstnance, na něž se vztahoval zákon o rodinných přídavcích, 15 % ze mzdy, a za ostatní zaměstnance 10 % ze mzdy. S platností od 1. 6. 1953 pak činila zaměstnavatelská část pojistného 10 % úhrnu mezd za zaměstnance rozpočtových a jiných organizací, jejichž výsledky byly zahrnuty do státního rozpočtu. Je-li pro jednoduchost přijat předpoklad zaměstnance bez vyživovaných osob, vykonávajícího práce v podniku, který odvádí daně z hospodářského výsledku do státního rozpočtu, lze konstatovat, že zaměstnavatelská část pojistného národního pojištění tehdy činila 10 % z mezd.

Konkrétní výše příspěvku na sociální zabezpečení zaměstnavatele byla dále legislativně vymezena mezi lety 1969 a 1989, a to průběžně ve výši 10 – 25 % vyplacených mzdových prostředků v závislosti na charakteru organizace (Česko, 1969 – 1982).

Pro období let 1953 – 1992 bude tedy nutno odhadnout výši příspěvku na důchodové pojištění pomocí dostupných údajů. Zaměstnavatelská část pojistného na důchodové i nemocenské pojištění, příp. později příspěvku na sociální zabezpečení tedy byla určena

v rozpětí 10 % – 25 % úhrnu mezd. Účast zaměstnance na příspěvku během celého sledovaného období však není možné vyčíslit.⁶

V tomto modelovém příkladu bude tedy přijat zjednodušený předpoklad souhrnné výše příspěvku určeného výlučně na důchodové pojištění ve výši 10 % z hrubé mzdy, a to pro celé období mezi rokem 1953 a 1992.

6.3.2 Výpočet celoživotního důchodu

Zákonný věk odchodu do důchodu dle platné legislativy vychází v tomto modelovém případě uvažujícím „pojištěnce – muže“ pouze z ročníku jeho narození. Datum narození pro jednotlivé ročníky bylo stanoveno vždy na 1. července. Rok odchodu do důchodu je určující pro stanovení parametrů při výpočtu přiznávané dávky.

Celková doba pobírání starobního důchodu je odvozena od střední délky života (naděje dožití) modelového jedince – muže k okamžiku jeho odchodu do starobního důchodu a představuje pravděpodobný počet let života tohoto jedince při dosažení důchodového věku za předpokladu, že se po celou dobu jeho dalšího života nezmění řád vymírání zjištěný úmrtnostní tabulkou. Data jsou čerpána z Demografické příručky 2013 vydané Českým statistickým úřadem (ČSÚ, 2014).

I přes postupné zvyšování důchodového věku od roku 1996, které je reakcí na aktuální demografický vývoj, se ve sledovaném období let 1995 – 2015 zvýšila současně i očekávaná délka pobírání starobního důchodu. Z toho vyplývá, že se za uvedených předpokladů v tomto časovém období prodloužila střední délka života výrazněji, než o kolik se postupně zvýšil věk potřebný pro odchod do důchodu.

---

⁶ Zákony a nařízení v letech 1952 a 1953 v podstatě upravovaly předešlé pojistné národního pojištění zavedené zákonem č. 99/1948 Sb., kde byla sazba pojistného na důchodové pojištění specifikována samostatně, a to ve výši 10 % ze mzdy (Jeřábková a Salcmanová, 1965).

Tabulka 16: Naděje dožití u mužů k okamžiku odchodu do starobního důchodu pro jednotlivé roky

Rok odchodu do důchodu	Důchodový věk v letech a měsících	Naděje dožití k okamžiku odchodu do důchodu v letech
1995	60 let	15,89
1996	60 let 2 měsíce	16,15
1997	60 let 4 měsíce	16,19
1999	60 let 6 měsíců	16,54
2000	60 let 8 měsíců	16,60
2001	60 let 10 měsíců	16,79
2002	61 let	16,65
2003	61 let 2 měsíce	16,47
2004	61 let 4 měsíce	16,73
2006	61 let 6 měsíců	17,20
2007	61 let 8 měsíců	17,29
2008	61 let 10 měsíců	17,34
2009	62 let	17,28
2010	62 let 2 měsíce	17,26
2011	62 let 4 měsíce	17,39
2013	62 let 6 měsíců	17,54
2014	62 let 8 měsíců	17,65
2015	62 let 10 měsíců	17,76

Poznámka: Naděje dožití k okamžiku odchodu do důchodu byla pro roky 2014 a 2015 odhadnuta.

Zdroj: ČSÚ. Demografická příručka 2013. Vlastní zpracování.

Celoživotní důchod je představován souhrnem vyplacených starobních důchodů v jednotlivých letech jeho pobírání. Měsíční výše přiznaného starobního důchodu⁷ je stanovena dle aktuálně platné legislativy k okamžiku dosažení důchodového věku a nástupu do starobního důchodu modelového jedince reprezentujícího příslušný ročník narození.

S ohledem na skutečnost, že hrubé výděly i pojistné na důchodové pojištění odvedené během aktivního života zaměstnance byly přepočítány na současnou hodnotu k okamžiku odchodu do důchodu, je možno přiznaný starobní důchod považovat za daný a není tedy

---

⁷ Všeobecné parametry pro výpočet důchodů v jednotlivých letech jsou uvedeny v Příloze C.

nutné při výpočtu celoživotního důchodu zohledňovat pravidelné úpravy již přiznaných dávek starobního důchodu.

Důchody přiznané od roku 1996 vycházejí ze zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, a jsou tedy vypočítány podle jednotné metodiky. Výpočet důchodu přiznaného v roce 1995 (konkrétně k 1. červenci 1995) však musí vycházet z legislativních norem platných v tomto roce, tedy především ze zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a rovněž ze zákona č. 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení, a ze zákona č. 76/1995 Sb., o zvýšení vyplácených důchodů a důchodů přiznávaných v roce 1995, který nabyl účinnosti dnem 1. července 1995. Při zjišťování průměrného měsíčního výdělku dosaženého v pěti výdělkově nejlepších kalendářních letech v období deseti let před odchodem do starobního důchodu v roce 1995, byly použity hodnoty hrubých ročních výdělků vycházející z všeobecných vyměřovacích základů platných pro posledních pět let před odchodem do důchodu, tedy za roky 1990 – 1994.

Při výpočtu důchodu muže narozeného 1. 7. 1936, který byl přiznán k 1. září 1996, je pro zjednodušení kalkulováno již s budoucím navýšením základní i procentní výměry během tohoto roku vztahujícím se i k tomuto důchodu, v souladu s nařízením vlády č. 218/1996 Sb., o druhém zvýšení důchodů v roce 1996, a to s účinností od 1. října 1996 (Česko, 1996). Zároveň již bylo zohledněno i první zvýšení procentní výměry v tomto roce dle nařízení vlády č. 19/1996 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1996 (Česko, 1996).

Při výpočtu důchodu muže narozeného 1. 7. 1937, který byl přiznán k 1. listopadu 1997, byla zohledněna zvýšená procentní výměra dle nařízení vlády č. 129/1997 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1997 (Česko, 1997).

Při výpočtu důchodu muže narozeného 1. 7. 1946, který byl přiznán k 1. květnu 2008, je pro zjednodušení kalkulováno se základní výměrou ve výši 2 170 Kč, která byla zavedena až s účinností od 1. srpna 2008 a zvýšila ještě v tomto roce i důchody přiznané před 1. srpnem 2008 (Příb a Voříšek, 2012).

Tabulka č. 17 udává pro jednotlivé ročníky narození kompletní přehled o úhrnu celoživotního pojistného neboli investice vložené do systému důchodového pojištění

a o výši celoživotního důchodu, který jednotliví pojištěnci během penze ze systému vyčerpají.

Tabulka 17: Výnosnost důchodového systému z pohledu jednotlivce

Datum nar. 1.7.	Rok odchodu do důchodu	Důchod. věk v letech/měsících	Délka aktiv. života v letech	Interval aktivního života	Příspěvky do systému důchodového pojištění		Oček.doba pobírání starob. důchodu v letech/měsících	Vyplacené dávky	
					Aktualiz. hodnota hrubých měsíčních výdělků v Kč	Aktualiz. hodnota celoživot. pojistného v Kč		Výše přiznaného starob. důchodu v Kč	Předpokl. úhrn obdrž. důchodů v Kč
1935	1995	60/0	40	1955-1994	6 896	359 664	15/11	3 651	697 341
1936	1996	60/2	40	1956-1995	8 172	443 220	16/2	5 157	1 000 458
1937	1997	60/4	40	1957-1996	9 676	543 120	16/2	5 701	1 105 994
1938	1999	60/6	41	1958-1998	11 693	715 392	16/6	6 085	1 204 830
1939	2000	60/8	41	1959-1999	12 655	798 444	16/7	6 362	1 266 038
1940	2001	60/10	41	1960-2000	13 490	876 804	16/9	6 631	1 332 831
1941	2002	61/0	41	1961-2001	14 640	979 668	16/8	7 088	1 417 600
1942	2003	61/2	41	1962-2002	15 711	1 081 788	16/6	7 384	1 462 032
1943	2004	61/4	41	1963-2003	16 769	1 186 512	16/9	7 644	1 536 444
1944	2006	61/6	42	1964-2005	18 809	1 434 744	17/2	9 041	1 862 446
1945	2007	61/8	42	1965-2006	20 050	1 572 576	17/3	9 607	1 988 649
1946	2008	61/10	42	1966-2007	21 527	1 735 140	17/4	10 653	2 215 824
1947	2009	62/0	42	1967-2008	23 280	1 926 552	17/3	11 248	2 328 336
1948	2010	62/2	42	1968-2009	24 091	2 045 964	17/3	11 282	2 335 374
1949	2011	62/4	42	1969-2010	24 526	2 135 760	17/5	11 616	2 427 744
1950	2013	62/6	43	1970-2012	25 903	2 398 656	17/6	12 198	2 561 580
1951	2014	62/8	43	1971-2013	25 903	2 454 600	17/8	12 137	2 573 044
1952	2015	62/10	43	1972-2014	25 903	2 510 544	17/9	12 445	2 650 785

Zdroj: vlastní

Ukazateli vyjadřujícími míru ekvivalence v důchodovém systému jsou čistý výnos a míra návratnosti vložených prostředků.

$$\text{Čistý výnos} = \sum \text{obdržených dávek} - \sum \text{celoživotního pojistného} \quad (3)$$

$$\text{Míra návratnosti} = \frac{\sum \text{obdržených dávek}}{\sum \text{celoživotního pojistného}} \quad (4)$$

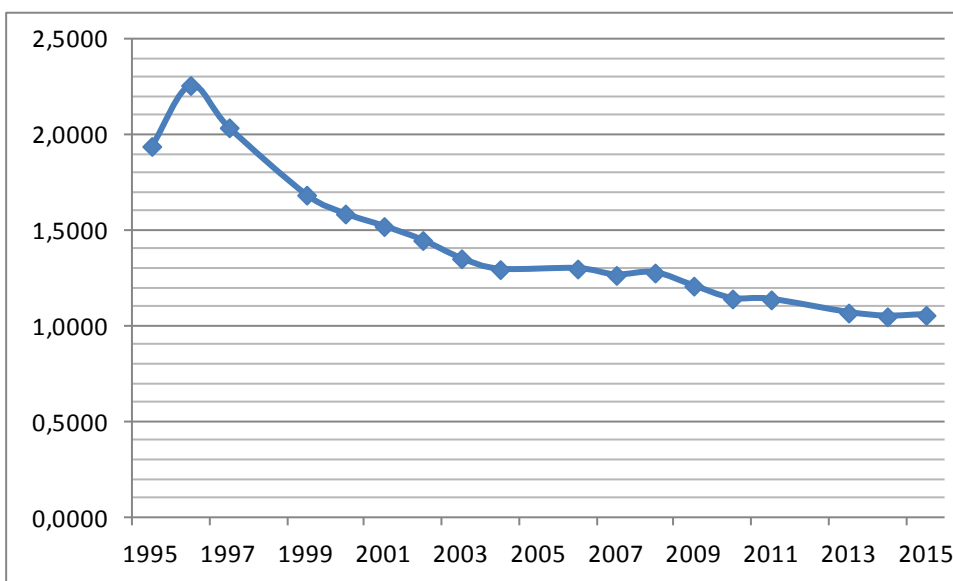
Čistý výnos (3) je představován rozdílem předpokládaného úhrnu obdržených starobních důchodů a úhrnu celoživotního pojistného vždy aktuálně v jednotlivých letech odchodu do důchodu, zatímco míra návratnosti vložených prostředků (4) porovnává podíl těchto úhrnů.

Tabulka 18: Čistý výnos a míra návratnosti důchodového systému u jednotlivých ročníků narození při odchodu do starobního důchodu v letech 1995 – 2015

Datum narození 1. 7.	Rok odchodu do důchodu	Aktualizovaná hodnota celoživotního pojistného v Kč	Předpokládaný úhrn obdržených důchodů v Kč	Čistý výnos v Kč	Míra návratnosti vložených prostředků
1935	1995	359 664	697 341	337 677	1,9389
1936	1996	443 220	1 000 458	557 238	2,2572
1937	1997	543 120	1 105 994	562 874	2,0364
1938	1999	715 392	1 204 830	489 438	1,6842
1939	2000	798 444	1 266 038	467 594	1,5856
1940	2001	876 804	1 332 831	456 027	1,5201
1941	2002	979 668	1 417 600	437 932	1,4470
1942	2003	1 081 788	1 462 032	380 244	1,3515
1943	2004	1 186 512	1 536 444	349 932	1,2949
1944	2006	1 434 744	1 862 446	427 702	1,2981
1945	2007	1 572 576	1 988 649	416 073	1,2646
1946	2008	1 735 140	2 215 824	480 684	1,2770
1947	2009	1 926 552	2 328 336	401 784	1,2086
1948	2010	2 045 964	2 335 374	289 410	1,1415
1949	2011	2 135 760	2 427 744	291 984	1,1367
1950	2013	2 398 656	2 561 580	162 924	1,0679
1951	2014	2 454 600	2 573 044	118 444	1,0483
1952	2015	2 510 544	2 650 785	140 241	1,0559

Zdroj: vlastní

Z výše uvedených výpočtů vyplývá, že se výnosnost důchodového pojištění během období let 1995 – 2015, kdy modeloví jedinci odcházeli do důchodu, postupně snižovala. Zatímco muži odcházející do důchodu na začátku sledovaného období (v letech 1995 – 1997) obdrželi na starobních důchodech ze systému i dvojnásobek částky, kterou v podobě pojistného do systému vložili, koncem sledovaného období (v roce 2014 a 2015) se již míra návratnosti blíží číslu 1,0000 – to znamená, že úhrn celoživotního pojistného se téměř rovná předpokládanému úhrnu vyplacených starobních důchodů. I hodnoty čistého výnosu plynoucího v jednotlivých letech jsou nejvyšší v roce 1996 a 1997 – přesahují i 550 tis. Kč. Naopak v roce 2014 klesají až k 110 tis. Kč.

Obrázek 6: Míra návratnosti vložených prostředků do důchodového systému při odchodu do starobního důchodu v letech 1995 – 2015

Zdroj: vlastní

Důvody poklesu absolutní výnosnosti důchodového pojištění lze hledat na obou stranách finančních toků. Zaměstnanci odcházející do důchodu ke konci sledovaného období jsou po delší dobu zatíženi vyššími sazbami odvodů důchodového pojištění než dřívější ročníky. Každý další rok účasti na důchodovém pojištění po roce 1993 tedy snižuje výhodnost jejich účasti v systému. S prodlužováním důchodového věku je pak také samozřejmě spojeno delší období důchodového pojištění, během kterého je pojistné odváděno.

Na straně příjmové se naopak nárůst doby zaměstnání odrazí ve vyšší procentní výměře vyplácené dávky. Dalším aspektem ovlivňujícím celkový objem vyplacených důchodů je skutečnost, že se i přes postupné prodlužování věku potřebného pro odchod do starobního důchodu zvyšuje také naděje dožití k okamžiku odchodu konkrétního jedince do důchodu, tzn. předpokládaná doba pobírání dávek.

Vliv na výnosnost důchodového systému mají rovněž parametrické změny výpočtu důchodu. Nejvýznamnější změnu představoval zásah Ústavního soudu v roce 2010, který napadl dosavadní způsob stanovení výpočtového základu a zasadil se o posílení principu zásluhovosti při výpočtu důchodu. U jedinců s průměrnými výdělky tímto zásahem došlo

k poklesu přiznávané dávky. Změny ve výši redukčních hranic včetně zápočtu do těchto redukčních hranic uvádí Příloha C.

Rozbor odvedeného celoživotního pojistného a čerpaného starobního důchodu ze systému důchodového pojištění prokázal, že všichni zaměstnanci odcházející do starobního důchodu v letech 1995 – 2015 obdrží ve formě dávek větší objem prostředků, než kolik představuje částka, kterou během pracovního života do systému důchodového pojištění odvedli. *Účast ve veřejném důchodovém systému a investice do důchodového pojištění je tedy celkově pro všechny analyzované ročníky za daných předpokladů stále výhodná, přestože se hodnoty celoživotního pojistného a celoživotního důchodu začínají ke konci sledovaného období vyrovnávat. Za odvody důchodového pojištění se považuje aktualizovaná hodnota příspěvků zaměstnanců i jejich zaměstnavatelů, kterým je dána odvodová povinnost přímo ze zákona.*

Tyto modelové výpočty sledují pouze vývoj celkové výnosnosti plynoucí z účasti na důchodovém pojištění během určitého časového období, konkrétně pro pojištěnce odcházející do starobního důchodu v jednotlivých letech mezi roky 1995 a 2015, a to porovnáním absolutních úhrnů celoživotního pojistného a celoživotního důchodu. Přímá závislost vyplaceného objemu dávek starobních důchodů na celkovém odvedeném pojistném, které bylo vyměřeno z předchozích výdělků zaměstnanců, v průběžném systému neexistuje, jelikož se faktory ovlivňující vstupní modelová data v čase neustále mění. Metodika vyměření povinného pojistného nebo stanovení důchodového věku, stejně jako i způsob výpočtu důchodů nebyly během sledovaného období jednotné. Prováděné legislativní zásahy do fungování důchodového systému se projevovaly například ve změnách odvodů pojistného na důchodové pojištění nebo v prodlužování délky doby důchodového pojištění, během které je pojistné odváděno. Z důvodu zvyšující se střední délky života se změnila i doba strávená v důchodu. Výši vyplácených důchodů pak výrazně ovlivnily především změny spočívající v parametrických úpravách výpočtu těchto dávek. V analýze tudíž nejsou sledovány dopady provedných legislativních změn, neboť tyto změny jsou již v modelu obsaženy.

Nicméně, je třeba upozornit na to, že ačkoliv se modelové výpočty snažily co nejvíce přiblížit realitě, byla přijata celá řada zjednodušujících předpokladů, které mohou získané

výsledky zkreslovat. Model pracuje s typickým jedincem reprezentovaným výhradně mužem – v případě analýzy zkoumající výnosnost důchodového systému u žen by výstupy modelu byly zcela určitě odlišné. Model rovněž nerozlišuje vstupy v závislosti na typu vykonávané profese, dosaženého vzdělání či místa zaměstnání, a neporovnává různé příjmové kategorie. Nebyl brán zřetel ani na vývoj výdělků během pracovního života, výdělky byly považovány za konstantní po celou dobu výdělečné činnosti zaměstnance a byly stanoveny na úrovni odpovídající průměrné mzdě. Při výpočtech nebyly brány v úvahu alternativní možnosti čerpání či odložení důchodu za současné výdělečné činnosti či odchodu do předčasného starobního důchodu. V modelu dochází dosažením důchodového věku vždy k ukončení pracovní aktivity a odchodu do starobního důchodu. Dalším předpokladem je splnění podmínky doby pojištění pro přiznání starobního důchodu a plná doba důchodového pojištění během pracovního života jedince bez jakýchkoliv náhradních či vyloučených dob, což je předpoklad skutečnosti jistě vzdálený.

Závěr

Podrobná analýza historického vývoje zabezpečení ve stáří na našem území byla nutná k pochopení současného uspořádání a fungování důchodového systému. Základním stavebním kamenem celého systému je veřejné důchodové pojištění, založené na průběžném financování poskytovaných důchodů z pojistného ekonomicky aktivních osob. Tato mezigenerační solidarita předpokládá rovnost každoročního úhrnu odvodů a objemu vyplacených dávek. S tím, jak se snižuje podíl osob v produktivním věku na počet poživatelů důchodů, by měla být za účelem zachování vyrovnané bilance důchodového účtu při neměnné produktivitě práce redukována také výdajová strana systému anebo posílena strana příjmová.

Hlavním cílem diplomové práce bylo ověření existence základních principů systému veřejného důchodového pojištění. Předmětem zkoumání byla také výhodnost účasti v systému z pohledu jednotlivce. K tomuto účelu byly definovány a charakterizovány některé pojmy. Rovněž byly stanoveny způsoby odhadů a výpočtů využívaných při tvorbě mikroekonomických modelů v analytické části práce.

Pomocí konstrukce výpočtu důchodové dávky byl ověřen princip příjmové solidarity v rámci jedné generace vyznačující se přerozdělováním důchodových nároků od jedinců s vyššími příjmy k jedincům s příjmy nižšími. Zatímco zaměstnanec odvádějící pojistné z průměrné mzdy může po odchodu do důchodu očekávat náhradu ve výši 60 % svého předdůchodového příjmu, zaměstnanec přispívající do systému třikrát více obdrží po odchodu do důchodu dávku pouze ve výši 35 % svých předchozích výdělků. Klesající míra náhrady předdůchodových příjmů při rostoucím výdělku je způsobena především úpravou výpočtového základu za pomoci redukčních hranic nebo uplatňováním minimální výše důchodů. Tato opatření při výpočtu důchodové dávky mají za cíl zabránit poklesu příjmů jedince v důchodovém věku pod určitou přijatelnou úroveň a zmírnit rozdíly mezi jednotlivými příjmovými kategoriemi pojištěnců.

Na druhé straně, odvody do systému důchodového pojištění vycházejí z jednotné procentní sazby a s rostoucími výdělky se zvyšují stejným tempem. Kromě zastropování ve výši 48násobku průměrné mzdy není pojistné nijak omezeno. Zaměstnanci s vyššími příjmy

odvádějí do systému vyšší částky než jedinci s nízkými příjmy, výše jejich dávky je však díky nastavené konstrukci výrazně omezena.

Konstrukce výpočtu důchodu umožňuje také odvození závislosti starobního důchodu na předchozích pracovních příjmech. Pojistný charakter systému se projevuje při výpočtu procentní výměry důchodu, která se váže na dobu pojištění a výši odvedeného pojistného, a kdy je každý celý rok doby důchodového pojištění ohodnocen částkou ve výši 1,5 % redukovaného osobního vyměřovacího základu. Délka placení pojistného tedy pozitivně ovlivňuje výši budoucího důchodu a může motivovat jednotlivce k co nejdelšímu setrvání na trhu práce. Tato zásluhovost je však vzhledem k současné aplikaci solidárních prvků v konstrukci důchodu výrazně omezena.

Cílem modelových výpočtů odhadujících absolutní hodnoty celoživotního pojistného a celoživotního důchodu bylo vyhodnotit míru návratnosti vložených finančních prostředků neboli výhodnost účasti modelového pojištěnce v systému, a to za předpokladu dosahování průměrných výdělků. Výpočty prokázaly, že všichni zaměstnanci odcházející do starobního důchodu ve sledovaném období obdrží ve formě dávek větší objem prostředků, než kolik představuje částka, kterou během pracovního života do systému důchodového pojištění odvedli. Účast ve veřejném důchodovém systému a investice do důchodového pojištění je tedy celkově pro všechny analyzované ročníky za daných předpokladů stále výhodná, přestože se hodnoty celoživotního pojistného a celoživotního důchodu začínají ke konci sledovaného období vyrovnávat. Snižující se míra návratnosti vložených prostředků je výsledkem několika protichůdných efektů, které ovlivňují příjmovou i výdajovou stranu systému. Výhodnost účasti modelového jedince v systému je negativně ovlivněna především vyššími sazbami odvodů na důchodové pojištění v posledních 20 letech a prodlužující se dobou důchodového pojištění, během které je pojistné odváděno. Na druhé straně tato delší doba důchodového pojištění působí i na výši poskytované dávky, kdy zhodnocuje procentní část důchodu. Na celkový objem vyplacených dávek také příznivě působí skutečnost, že se díky rostoucí střední délce života modelových jedinců prodlužuje i interval období pobírání důchodu. Oproti tomu parametrické změny výpočtu důchodu spočívající ve změně zápočtu osobního vyměřovacího základu do redukčních hranic způsobily od roku 2011 u sledované příjmové kategorie zaměstnanců pokles přiznávané důchodové dávky.

Vytvořené modely umožnily potvrdit předpoklady zadané v úvodu práce. Na základě zjištěných výsledků je možno konstatovat, že se český systém důchodového pojištění vyznačuje vysokým stupněm příjmové solidarity, projevujícím se v poskytování zaručené minimální dávky všem osobám v důchodovém věku i v přerozdělování důchodových práv od vyšších příjmových skupin k nízkopříjmovým. Účast na veřejném důchodovém pojištění je základním předpokladem pro budoucí výplatu dávek, systém však postrádá charakteristické rysy pojištění a na povinné pojistné je třeba nahlížet jako na účelové opakující se odvody do veřejného rozpočtu. Závislost dávek na předchozích výdělcích je omezena, a to vzhledem k vysoké míře příjmové solidarity, která nízkopříjmovým skupinám zajišťuje poměrně vysoký stupeň náhrady předdůchodových příjmů. S ohledem na omezené zdroje financování systému je zřejmé, že náhradový poměr pak nemůže být tak štědrý i u osob s vyššími výdělky. Poskytované důchody u těchto příjmových skupin proto nepředstavují adekvátní náhradu předdůchodových příjmů a nemohou tedy zachovat srovnatelnou životní úroveň i po odchodu do důchodu. I přes omezenou míru zásluhovosti však byla prokázána celková výhodnost účasti v systému, a to pro definovanou skupinu pojištěnců. Při porovnání absolutního úhrnu celoživotního pojistného odvedeného do systému během pracovního života a předpokládaného úhrnu vyplacených dávek během období stráveného v důchodu byly u modelových jedinců získány hodnoty příjmů, které úhrn prostředků investovaných do systému převyšují.

Je evidentní, že financování takto nastaveného důchodového systému nemůže být při současném demografickém vývoji dlouhodobě udržitelné. Zachování důstojné životní úrovně osob v důchodovém věku se tak stává celospolečenským problémem mimořádného významu. V této souvislosti se nabízí celá řada otázek, pro které již v diplomové práci není dostatečný prostor, které by ale v budoucnu mohly být vhodným námětem k zamyšlení a předmětem bližšího zkoumání. Jednotlivé návrhy řešení vycházejí ze současné demografické a ekonomické situace, liší se významností dopadu a jsou orientovány především na posílení příjmové strany systému.

Pozitivní vliv na bilanci důchodového účtu má bezpochyby prorodinná politika směřující ke zvýšení porodnosti. Důležitý je také ekonomický růst, který může být podpořen příznivým podnikatelským prostředím, přiměřeným daňovým zatížením podniků či stimulací strany poptávky, především prostřednictvím zvyšování kupní síly obyvatel.

Citlivou otázkou je dále financování výplaty důchodů v případě nedostatečné výše příspěvků pojistného, které by mohlo být zabezpečeno i z jiných zdrojů státního rozpočtu tvořených například výnosy z nepřímých nebo majetkových daní.

Povinné odvody do systému důchodového pojištění jsou přímo vázány na konkrétní příjmy, avšak pouze takové, které plynou ze závislé činnosti nebo z podnikání. Kromě těchto příjmů však osoby dosahují také výnosů z pronájmu nebo z ostatních činností, z nichž některé mohou často představovat hlavní příjem, přestože nejsou odvodovou povinností vůbec zatíženy. I v rámci závislé činnosti zde existují příjmy, které jsou od pojistného osvobozeny. Okruh pojištěných příjmů by se tak mohl rozšířit například o vyplácené odstupné ze skončeného pracovního poměru.

Řešením zcela jistě není zvyšování odvodové povinnosti, které by mělo negativní účinky na konkurenceschopnost firem, a tedy i na zaměstnanost. Vhodným nástrojem k posílení zaměstnanosti a tím i odvodové strany systému je naopak aktivní politika zaměstnanosti, která může mít vliv na rozšíření okruhu pojištěnců o takové pracovní kategorie, které jsou na trhu práce zastoupeny málo či s určitými omezeními, jako jsou například osoby s nižším vzděláním, starší osoby či ženy pečující o děti. Může se jednat o různé formy zvyšování odbornosti, podporu kratších pracovních úvazků, tvorbu vhodných pracovních míst pro tyto skupiny občanů nebo zvýhodnění výdělečné činnosti při pobírání důchodu. Hlavním cílem reforem by měla být snaha motivovat k práci co nejširší okruh osob s tím, aby tyto osoby setrvaly na trhu práce co nejdéle.

Soupis bibliografických citací

- BATTY, I. a H. HAILICHOVA. Major pension fund reform in the Czech Republic: Creating a tree-pillar systém. *Pensions: An International Journal*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012, vol. 17, iss. 4, p. 225-228. ISSN 14785315. Také dostupné komerčně z: <http://search.proquest.com/docview/1242110440?accountid=15618>
- BEZDĚK, V. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy. I. díl* [online]. Praha: Česká národní banka, 2000 [vid. 2014-11-09]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/en/research/research_publications/mp_wp/download/vp2500.pdf
- CIPRA, T. *Penze: kvantitativní přístup*. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2012. 409 s. ISBN 978-80-86929-87-3.
- Česko. Zákon č. 76 ze dne 22. prosince 1952 o dani ze mzdy. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1952, částka 37, s. 336. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=73/1952&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- Česko. Zákon č. 55 ze dne 30. listopadu 1956 o sociálním zabezpečení. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1956, částka 30, s. 139. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=55/1956&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- Česko. Zákon č. 133 ze dne 3. prosince 1969, kterým se stanoví zásady pro zákony národních rad o podnikových daních a příspěvku na sociální zabezpečení. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1969, částka 44, s. 451. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=133/1969&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

- Česko. Zákon č. 173 ze dne 22. prosince 1969 o podnikových daních a příspěvku na sociální zabezpečení. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1969, částka 51, s. 571. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=173/1969&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlo_uvy
- Česko. Zákon č. 111 ze dne 7. října 1971 o odvodech do státního rozpočtu a příspěvku na sociální zabezpečení. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1971, částka 30, s. 561. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=111/1971&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlo_uvy
- Česko. Zákon č. 161 ze dne 14. prosince 1982 o odvodech do státního rozpočtu. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1982, částka 34, s. 740. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=161/1982&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlo_uvy
- Česko. Zákon č. 100 ze dne 16. června 1988 o sociálním zabezpečení. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1988, částka 21, s. 581. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=100/1988&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlo_uvy
- Česko. Zákon č. 235 ze dne 28. dubna 1992 o zrušení pracovních kategorií a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 49, s. 1251. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=235/1992&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlo_uvy
- Česko. Zákon č. 589 ze dne 20. listopadu 1992 o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 118, s. 3524. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=589/1992&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlo_uvy

Česko. Zákon č. 76 ze dne 19. dubna 1995 o zvýšení vyplácených důchodů a důchodů přiznávaných v roce 1995. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 17, s. 938. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=76/1995&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Česko. Zákon č. 155 ze dne 30. června 1995 o důchodovém pojištění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 41, s. 1986. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=155/1995&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Česko. Nařízení vlády č. 19 ze dne 10. ledna 1996 o zvýšení důchodů v roce 1996. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1996, částka 6, s. 282. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=19/1996&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Česko. Nařízení vlády č. 218 ze dne 23. července 1996 o druhém zvýšení důchodů v roce 1996. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1996, částka 63, s. 2605. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=218/1996&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Česko. Nařízení vlády č. 129 ze dne 21. května 1997 o zvýšení důchodů v roce 1997. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1997, částka 45, s. 2453. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=129/1997&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Česko. Zákon č. 340 ze dne 24. května 2006 o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 105 s. 4330. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=340/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Česko. Zákon č. 220 ze dne 21. června 2011, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2011, částka 78 s. 2256. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=220/2011&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smloovy

Česko. Vyhláška č. 296 ze dne 19. září 2013 o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2012, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2012, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2014 a základní výměry důchodu stanovené pro rok 2014 a o zvýšení důchodů v roce 2014. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2013, částka 113 s. 3315. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=296/2013&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smloovy

ČSSZ. *80 let sociálního pojištění* [online]. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2004 [vid. 2014-10-04]. Dostupné z: http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/5572A3BE-22CD-46D3-A31F-2BA0076C1C63/0/publikace_80letSP.pdf

ČSSZ. *Přehled poplatníků pojistného a počet důchodců k 30. 9. 2014* [online]. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2014 [vid. 2014-12-14]. Dostupné z: http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/04722B0A-A5C0-45BE-A0F0-65C3880017B6/0/k30_09_2014_Poplatnici.pdf

ČSÚ. *Demografická příručka 2013* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [vid. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/130055-14>

ČSÚ. *Počet zaměstnanců a mzdy od roku 1995* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2015 [vid. 2015-02-16]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1040CU&&kapitola_id=3

ČSÚ. *Průměrná hrubá měsíční mzda* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2015 [vid. 2015-03-22]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1100CU&&kapitola_id=533

- DEYL, Z. *Sociální vývoj Československa 1918 – 1938*. 1. vyd. Praha: Academia, 1985. 224 s.
- European Union. *Pension Adequacy in the European Union 2010 - 2050* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012 [vid. 2014-09-26]. ISBN 978-92-79-25951-7. Dostupné z: <http://bookshop.europa.eu/en/pension-adequacy-in-the-european-union-2010-2050-pbKE3012757/>
- FILIP, M. a R. POSPÍŠIL. *Finanční poradenství: Co s tou penzí*. 1. vyd. Praha: Institut pro finanční poradenství, 2013. 135 s. ISBN 978-80-905457-0-0.
- HOLZMANN, R. a U. GUVEN. Adequacy of Retirement Income after Pension Reforms in Central, Eastern and Southern Europe: Eight Country Studies (Directions in Development) [online]. Washington, DC: Světová banka, 2009-03-17 [vid. 2014-11-16]. ISBN 978-0-8213-7781-9. Dostupné z: <http://issuu.com/world.bank.publications/docs/9780821377819?mode=embed&layout=http://skin.issuu.com/v/light/layout.xml&showFlipBtn=true>
- JEŘÁBKOVÁ, L. a M. SALCMANOVÁ. Vývoj důchodového zabezpečení v ČSSR (1930 – 1956). In: *Sborník prací č. 12*. Praha: Státní úřad sociálního zabezpečení, 1965.
- KOTOUS, J., G. MUNKOVÁ a M. ŠTEFKO. *Obecné otázky sociální politiky* [online]. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013. 169 s. [vid. 2014-10-05]. ISBN 978-80-87439-08-1. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/data/files/epub/Obecne%20otazky%20socialni%20politiky.pdf>
- KLAZAR, S. *Redistribuční dopady zdanění a důchodového systému a jejich reform*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-702-5.
- LANNOO, K., et al. *Pension Schemes* [online]. Brussels: European Parliament, 2014 [vid. 2014-11-23]. ISBN 978-92-823-5918-1. Dostupné z: <http://bookshop.europa.eu/en/pension-schemes-pbQA0414715/>
- Ministerstvo sociální péče. Sociální pojištění. *Sociální revue*. Praha: Ministerstvo sociální péče, 1935, roč. 16, s. 435.
- MPSV. Celostátní základní ukazatele z oblasti sociálního zabezpečení ve vývojových řadách 1957 – 1991. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1992.

- MPSV. *Důchodová kalkulačka* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015 [vid. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2435>
- MPSV. *Důchodová komise* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014 [vid. 2014-12-14]. Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/>
- MPSV. *Manuál k důchodové reformě* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013 [vid. 2014-12-14]. Dostupné z http://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Methodika_2013_Duchodova-reforma-Manual-2013-2013-01-07.pdf
- MPSV. *Starobní důchody* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015 [vid. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/618>
- MUSILOVÁ Z., M. ŠLAPÁK a M. HOLUB, eds. *Zaměstnanecká schémata penzijního pojištění ve vybraných státech EU, Švýcarsku a USA* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2011 [vid. 2014-12-13]. ISBN 978-80-7416-087-5. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_333.pdf
- OECD. *Pensions at a Glance 2013: OECD and G20 Indicators* [online]. Paris: OECD Publishing, 2013 [vid. 2014-09-25]. ISBN 978-92-64-20393-8. ISSN 1999-1363. Dostupné z: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8113221e.pdf?expires=1412359140&id=id&accname=guest&checksum=0D011E44659F1D9D9D9DDFE7C874A959>
- PRACHAR, O. Will the current pension reform in the Czech Republic really contribute to long-term sustainability of the Czech pension account? *Aktuální otázky sociální politiky*. Pardubice: University of Pardubice, 2013, vol. 7, iss. 1, p. 35-48. ISSN 18049095. Také dostupné komerčně z: <http://search.proquest.com/docview/1462231640?accountid=15618>
- PŘIB, J. a V. VOŘÍŠEK. *Důchodové předpisy s komentářem*. 7. vyd. Olomouc: Anag, 2012. ISBN 978-80-7263-736-2.
- PURŠ, J. *Průmyslová revoluce: Vývoj pojmu a koncepce*. 1. vyd. Praha: Academia, 1973. 733 s.
- RYTÍŘOVÁ, L. *Důchodový systém v České republice*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2013. ISBN 978-80-7263-821-5.

- SCHNEIDER, O. a J. ŠATAVA. *Dopady reforem I. důchodového pilíře po roce 1996 na starobní důchody jednotlivců* [online]. Praha: Národohospodářský ústav AVČR, 2013 [vid. 2014-11-29]. Dostupné z: http://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_studie_4_2013.pdf
- SMRČKA, L. a M. ARTLOVÁ. Ekonomické aspekty stárnutí populace ve vyspělých zemích. *Politická ekonomie*. 2012, **60**(1), 113-132. ISSN 0032-3233.
- Světová banka. *Pensions in Crisis: Europe and Central Asia Regional Policy Note* [online]. Washington, DC: Světová banka, 2009-11-12 [vid. 2014-11-16]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/18728/584600ESW0ENGL1Box353801B01PUBLIC11.pdf?sequence=1>
- TOMKOVÁ, M. Sociální zabezpečení. In: BOBEK, M., P. MOLEK, V. ŠIMÍČEK, eds. *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, 2009, s. 670 – 723. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/23_670-723_komunistickepravo-cz_Tomkova_Socialni-zabezpeceni.pdf
- VOSTATEK, J. *Česká důchodová reforma: Co dál* [online]. 2012 [vid. 2014-12-14]. Dostupné z: http://www.vsfs.cz/prilohy/konference/vostatek_duchodova_reforma_2012.pdf
- WEIRICH, M. *Staré a nové Československo: Národohospodářský přehled bohatství a práce*. Praha: Odborné knihkupectví Ferdinand Svoboda, 1939.
- ŽENÍŠKOVÁ, M. *Pojistné na sociální zabezpečení*. 6. vyd. Olomouc: Anag, 2014. ISBN 978-80-7263-861-1.

Seznam příloh

Příloha A	Důchodový věk	95
Příloha B	Všeobecný vyměřovací základ	98
Příloha C	Všeobecné parametry výpočtu důchodu	99

Příloha A Důchodový věk

Tabulka 19: Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1965

Důchodový věk pojištěnců						
Rok narození	Muži	Ženy s počtem vchovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64r+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m

Poznámka: „r“ = rok, „m“ = měsíc

Zdroj: MPSV. Vlastní zpracování.

Tabulka 20: Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1966 až 1995

Důchodový věk pojištěnců						
Rok narození	Muži	Ženy s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1966	65r+2m	65r+2m	65r+2m	65r+2m	63r+8m	62r+2m
1967	65r+4m	65r+4m	65r+4m	65r+4m	64r+2m	62r+8m
1968	65r+6m	65r+6m	65r+6m	65r+6m	64r+8m	63r+2m
1969	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+2m	63r+8m
1970	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+8m	64r+2m
1971	66r	66r	66r	66r	66r	64r+8m
1972	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	65r+2m
1973	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	65r+8m
1974	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+2m
1975	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m
1976	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m
1977	67r	67r	67r	67r	67r	67r
1978	67r+2m	67r+2m	67r+2m	67r+2m	67r+2m	67r+2m
1979	67r+4m	67r+4m	67r+4m	67r+4m	67r+4m	67r+4m
1980	67r+6m	67r+6m	67r+6m	67r+6m	67r+6m	67r+6m
1981	67r+8m	67r+8m	67r+8m	67r+8m	67r+8m	67r+8m
1982	67r+10m	67r+10m	67r+10m	67r+10m	67r+10m	67r+10m
1983	68r	68r	68r	68r	68r	68r
1984	68r+2m	68r+2m	68r+2m	68r+2m	68r+2m	68r+2m
1985	68r+4m	68r+4m	68r+4m	68r+4m	68r+4m	68r+4m
1986	68r+6m	68r+6m	68r+6m	68r+6m	68r+6m	68r+6m
1987	68r+8m	68r+8m	68r+8m	68r+8m	68r+8m	68r+8m
1988	68r+10m	68r+10m	68r+10m	68r+10m	68r+10m	68r+10m
1989	69r	69r	69r	69r	69r	69r
1990	69r+2m	69r+2m	69r+2m	69r+2m	69r+2m	69r+2m
1991	69r+4m	69r+4m	69r+4m	69r+4m	69r+4m	69r+4m
1992	69r+6m	69r+6m	69r+6m	69r+6m	69r+6m	69r+6m
1993	69r+8m	69r+8m	69r+8m	69r+8m	69r+8m	69r+8m
1994	69r+10m	69r+10m	69r+10m	69r+10m	69r+10m	69r+10m
1995	70r	70r	70r	70r	70r	70r

Poznámka: „r“ = rok, „m“ = měsíc

Zdroj: MPSV. Vlastní zpracování.

Tabulka 21: Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1996 až 2014

Rok narození	Muži	Ženy s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1996	70r+2m	70r+2m	70r+2m	70r+2m	70r+2m	70r+2m
1997	70r+4m	70r+4m	70r+4m	70r+4m	70r+4m	70r+4m
1998	70r+6m	70r+6m	70r+6m	70r+6m	70r+6m	70r+6m
1999	70r+8m	70r+8m	70r+8m	70r+8m	70r+8m	70r+8m
2000	70r+10m	70r+10m	70r+10m	70r+10m	70r+10m	70r+10m
2001	71r	71r	71r	71r	71r	71r
2002	71r+2m	71r+2m	71r+2m	71r+2m	71r+2m	71r+2m
2003	71r+4m	71r+4m	71r+4m	71r+4m	71r+4m	71r+4m
2004	71r+6m	71r+6m	71r+6m	71r+6m	71r+6m	71r+6m
2005	71r+8m	71r+8m	71r+8m	71r+8m	71r+8m	71r+8m
2006	71r+10m	71r+10m	71r+10m	71r+10m	71r+10m	71r+10m
2007	72r	72r	72r	72r	72r	72r
2008	72r+2m	72r+2m	72r+2m	72r+2m	72r+2m	72r+2m
2009	72r+4m	72r+4m	72r+4m	72r+4m	72r+4m	72r+4m
2010	72r+6m	72r+6m	72r+6m	72r+6m	72r+6m	72r+6m
2011	72r+8m	72r+8m	72r+8m	72r+8m	72r+8m	72r+8m
2012	72r+10m	72r+10m	72r+10m	72r+10m	72r+10m	72r+10m
2013	73r	73r	73r	73r	73r	73r
2014	73r+2m	73r+2m	73r+2m	73r+2m	73r+2m	73r+2m

Poznámka: „r“ = rok, „m“ = měsíc

Zdroj: MPSV. Vlastní zpracování.

Příloha B Všeobecný vyměřovací základ

Tabulka 22: Všeobecný vyměřovací základ v jednotlivých letech ekonomické aktivity jedinců

Rok	Všeobecný vyměřovací základ	Hrubé roční výdělky	Rok	Všeobecný vyměřovací základ	Hrubé roční výdělky
1955	1 192	14 304	1985	2 920	35 040
1956	1 222	14 664	1986	2 964	35 568
1957	1 237	14 844	1987	3 026	36 312
1958	1 255	15 060	1988	3 095	37 140
1959	1 276	15 312	1989	3 170	38 040
1960	1 303	15 636	1990	3 286	39 432
1961	1 344	16 128	1991	3 792	45 504
1962	1 356	16 272	1992	4 644	55 728
1963	1 360	16 320	1993	5 817	69 804
1964	1 411	16 932	1994	6 896	82 752
1965	1 453	17 436	1995	8 172	98 064
1966	1 494	17 928	1996	9 676	116 112
1967	1 582	18 984	1997	10 696	128 352
1968	1 717	20 604	1998	11 693	140 316
1969	1 852	22 224	1999	12 655	151 860
1970	1 915	22 980	2000	13 490	161 880
1971	1 997	23 964	2001	14 640	175 680
1972	2 090	25 080	2002	15 711	188 532
1973	2 164	25 968	2003	16 769	201 228
1974	2 237	26 844	2004	17 882	214 584
1975	2 313	27 756	2005	18 809	225 708
1976	2 382	28 584	2006	20 050	240 600
1977	2 462	29 544	2007	21 527	258 324
1978	2 537	30 444	2008	23 280	279 360
1979	2 597	31 164	2009	24 091	289 092
1980	2 656	31 872	2010	24 526	294 312
1981	2 699	32 388	2011	25 093	301 116
1982	2 765	33 180	2012	25 903	310 836
1983	2 822	33 864	2013	25 903	310 836
1984	2 875	34 500	2014	25 903	310 836

Poznámka: Údaj pro rok 2014 není dosud zveřejněn, byl odhadnut ve výši roku předchozího.

Zdroj: PŘIB, J. a V. VOŘÍŠEK. Důchodové předpisy s komentářem. Vlastní zpracování.

Příloha C Všeobecné parametry výpočtu důchodu

Tabulka 23: Vývoj výše základní výměry od roku 1996

Platnost od	Výše základní výměry	Předpis
1. 1. 1996	680 Kč	zákon č. 76/1995 Sb.
1. 4. 1996	920 Kč	nařízení vlády č. 19/1996 Sb.
1. 10. 1996	1 060 Kč	nařízení vlády č. 218/1996 Sb.
1. 8. 1997	1 260 Kč	nařízení vlády č. 129/1997 Sb.
1. 7. 1998	1 310 Kč	nařízení vlády č. 104/1998 Sb.
1. 1. 2005	1 400 Kč	nařízení vlády č. 565/2004 Sb.
1. 1. 2006	1 470 Kč	nařízení vlády č. 415/2005 Sb.
1. 1. 2007	1 570 Kč	nařízení vlády č. 461/2006 Sb.
1. 1. 2008	1 700 Kč	nařízení vlády č. 256/2007 Sb.
1. 8. 2008	2 170 Kč	nařízení vlády č. 211/2008 Sb.
1. 1. 2011	2 230 Kč	nařízení vlády č. 281/2010 Sb.
1. 1. 2012	2 270 Kč	vyhláška č. 286/2011 Sb.
1. 1. 2013	2 330 Kč	vyhláška č. 324/2012 Sb.
1. 1. 2014	2 340 Kč	vyhláška č. 296/2013 Sb.
1. 1. 2015	2 400 Kč	vyhláška č. 208/2014 Sb.

Zdroj: MPSV a podle PŘIB, J. a V. VOŘÍŠEK. Důchodové předpisy s komentářem. Vlastní zpracování.

Tabulka 24: Zápočet osobního vyměřovacího základu do redukčních hranic při stanovení výpočtového základu

Období	před 30. 9. 2011	po 29. 9. 2011	2012	2013	2014	2015
Zápočet do I. redukční hranice	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Zápočet nad I. redukční hranici do II. redukční hranice	30 %	29 %	28 %	27 %	26 %	26 %
Zápočet nad II. redukční hranici do III. redukční hranice	10 %	13 %	16 %	19 %	22 %	0 %
Zápočet nad III. redukční hranici	10 %	10 %	8 %	6 %	3 %	0 %

Zdroj: PŘIB, J. a V. VOŘÍŠEK. Důchodové předpisy s komentářem. Vlastní zpracování.

Tabulka 25: Výše redukčních hranic vyjádřená v % průměrné mzdy

Období	před 30. 9. 2011		po 29. 9. 2011		2012		2013		2014		2015	
	v % prům. mzdy	v Kč	v % prům. mzdy	v Kč	v % prům. mzdy	v Kč	v % prům. mzdy	v Kč	v % prům. mzdy	v Kč	v % prům. mzdy	v Kč
I. redukč. hranice	-	11 000	44	10 886	44	11 061	44	11 389	44	11 415	44	11 709
II. redukč. hranice	-	28 200	116	28 699	116	29 159	116	30 026	116	30 093	116	106 444
III. redukč. hranice	-	-	400	98 960	400	100 548	400	103 536	400	103 768	-	-

Zdroj: PŘIB, J. a V. VOŘÍŠEK. Důchodové předpisy s komentářem. Vlastní zpracování.

Tabulka 26: Vývoj výše první a druhé redukční hranice od roku 1996

Pro důchody přiznané od	První redukční hranice v Kč	Druhá redukční hranice v Kč
1996	5 000	10 000
1997	5 600	11 200
1998	5 900	11 800
1999	6 100	13 000
2000	6 300	14 200
2001	6 600	15 300
2002	7 100	16 800
2003	7 400	17 900
2004	7 500	19 200
2005	8 400	20 500
2006	9 100	21 800
2007	9 600	23 300
2008	10 000	24 800
2009	10 500	27 000
2010	10 500	27 000
2011 (do 29.9.)	11 000	28 200
2011 (od 30.9.)	10 886	28 699
2012	11 061	29 159
2013	11 389	30 026
2014	11 415	30 093
2015	11 709	106 444

Zdroj: MPSV a podle PŘIB, J. a V. VOŘÍŠEK. Důchodové předpisy s komentářem. Vlastní zpracování.

Tabulka 27: Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu pro důchody přiznané v letech 1996 – 2005

Rok	Rok přiznání důchodu									
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
1986	2,7719	3,3024	3,6543	3,9302	4,2803	4,5343	4,9800	5,2816	5,6807	6,0338
1987	2,7151	3,2348	3,5794	3,8496	4,1926	4,4414	4,8780	5,1733	5,5643	5,9102
1988	2,6546	3,1627	3,4996	3,7638	4,0992	4,3424	4,7692	5,0580	5,4402	5,7784
1989	2,5918	3,0878	3,4168	3,6748	4,0022	4,2396	4,6564	4,9383	5,3115	5,6417
1990	2,5003	2,9788	3,2962	3,5450	3,8609	4,0900	4,4920	4,7640	5,1240	5,4425
1991	2,1666	2,5813	2,8564	3,0720	3,3457	3,5442	3,8926	4,1283	4,4403	4,7163
1992	1,7691	2,1078	2,3323	2,5084	2,7319	2,8940	3,1785	3,3709	3,6256	3,8510
1993	1,4124	1,6827	1,8620	2,0026	2,1810	2,3104	2,5375	2,6912	2,8945	3,0745
1994	1,1914	1,4194	1,5707	1,6892	1,8397	1,9489	2,1405	2,2701	2,4416	2,5934
1995	1,0000	1,1978	1,3254	1,4255	1,5525	1,6446	1,8063	1,9156	2,0604	2,1885
1996		1,0000	1,1194	1,2039	1,3112	1,3890	1,5255	1,6179	1,7401	1,8483
1997			1,0000	1,0891	1,1861	1,2565	1,3800	1,4636	1,5742	1,6720
1998				1,0000	1,0850	1,1494	1,2624	1,3388	1,4400	1,5295
1999					1,0000	1,0620	1,1664	1,2370	1,3305	1,4132
2000						1,0000	1,0942	1,1605	1,2481	1,3257
2001							1,0000	1,0693	1,1501	1,2216
2002								1,0000	1,0717	1,1383
2003									1,0000	1,0665
2004										1,0000

Zdroj: MPSV a podle PŘIB, J. a V. VOŘÍŠEK. Důchodové předpisy s komentářem. Vlastní zpracování.

Tabulka 28: Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu pro důchody přiznané v letech 2006 – 2015

Rok	Rok přiznání důchodu									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1986	6,3540	6,7945	7,2739	7,9470	7,9988	8,3465	8,4807	8,7326	8,7523	8,9778
1987	6,2238	6,6553	7,1248	7,7842	7,8349	8,1755	8,3069	8,5537	8,5730	8,7938
1988	6,0851	6,5069	6,9660	7,6106	7,6602	7,9932	8,1217	8,3630	8,3819	8,5978
1989	5,9411	6,3529	6,8012	7,4305	7,4790	7,8041	7,9296	8,1651	8,1836	8,3944
1990	5,7314	6,1287	6,5611	7,1682	7,2150	7,5286	7,6496	7,8769	7,8947	8,0980
1991	4,9666	5,3109	5,6856	6,2117	6,2522	6,5240	6,6289	6,8258	6,8412	7,0174
1992	4,0554	4,3365	4,6425	5,0721	5,1052	5,3271	5,4127	5,5735	5,5861	5,7300
1993	3,2376	3,4621	3,7063	4,0493	4,0757	4,2529	4,3212	4,4496	4,4597	4,5745
1994	2,7311	2,9204	3,1264	3,4157	3,4380	3,5874	3,6451	3,7534	3,7619	3,8588
1995	2,3046	2,4644	2,6382	2,8824	2,9012	3,0273	3,0760	3,1673	3,1745	3,2563
1996	1,9464	2,0813	2,2282	2,4344	2,4502	2,5567	2,5978	2,6750	2,6811	2,7501
1997	1,7608	1,8828	2,0157	2,2022	2,2166	2,3129	2,3501	2,4199	2,4254	2,4879
1998	1,6106	1,7223	1,8438	2,0144	2,0276	2,1157	2,1497	2,2136	2,2186	2,2757
1999	1,4882	1,5914	1,7037	1,8613	1,8734	1,9549	1,9863	2,0453	2,0499	2,1027
2000	1,3961	1,4929	1,5982	1,7461	1,7575	1,8339	1,8634	1,9187	1,9230	1,9726
2001	1,2864	1,3756	1,4727	1,6089	1,6194	1,6898	1,7170	1,7680	1,7720	1,8176
2002	1,1987	1,2818	1,3723	1,4993	1,5090	1,5746	1,5999	1,6475	1,6512	1,6937
2003	1,1231	1,2010	1,2857	1,4047	1,4138	1,4753	1,4990	1,5435	1,5470	1,5869
2004	1,0532	1,1262	1,2057	1,3172	1,3258	1,3835	1,4057	1,4475	1,4507	1,4881
2005	1,0000	1,0707	1,1462	1,2523	1,2605	1,3153	1,3364	1,3761	1,3792	1,4148
2006		1,0000	1,0753	1,1748	1,1825	1,2339	1,2537	1,2909	1,2939	1,3272
2007			1,0000	1,0942	1,1013	1,1492	1,1677	1,2024	1,2051	1,2361
2008				1,0000	1,0184	1,0627	1,0798	1,1118	1,1143	1,1430
2009					1,0000	1,0269	1,0434	1,0744	1,0768	1,1046
2010						1,0000	1,0249	1,0553	1,0577	1,0850
2011							1,0000	1,0315	1,0338	1,0605
2012								1,0000	1,0015	1,0273
2013									1,0000	1,0273
2014										1,0000

Zdroj: MPSV a podle PŘIB, J. a V. VOŘÍŠEK. Důchodové předpisy s komentářem. Vlastní zpracování.